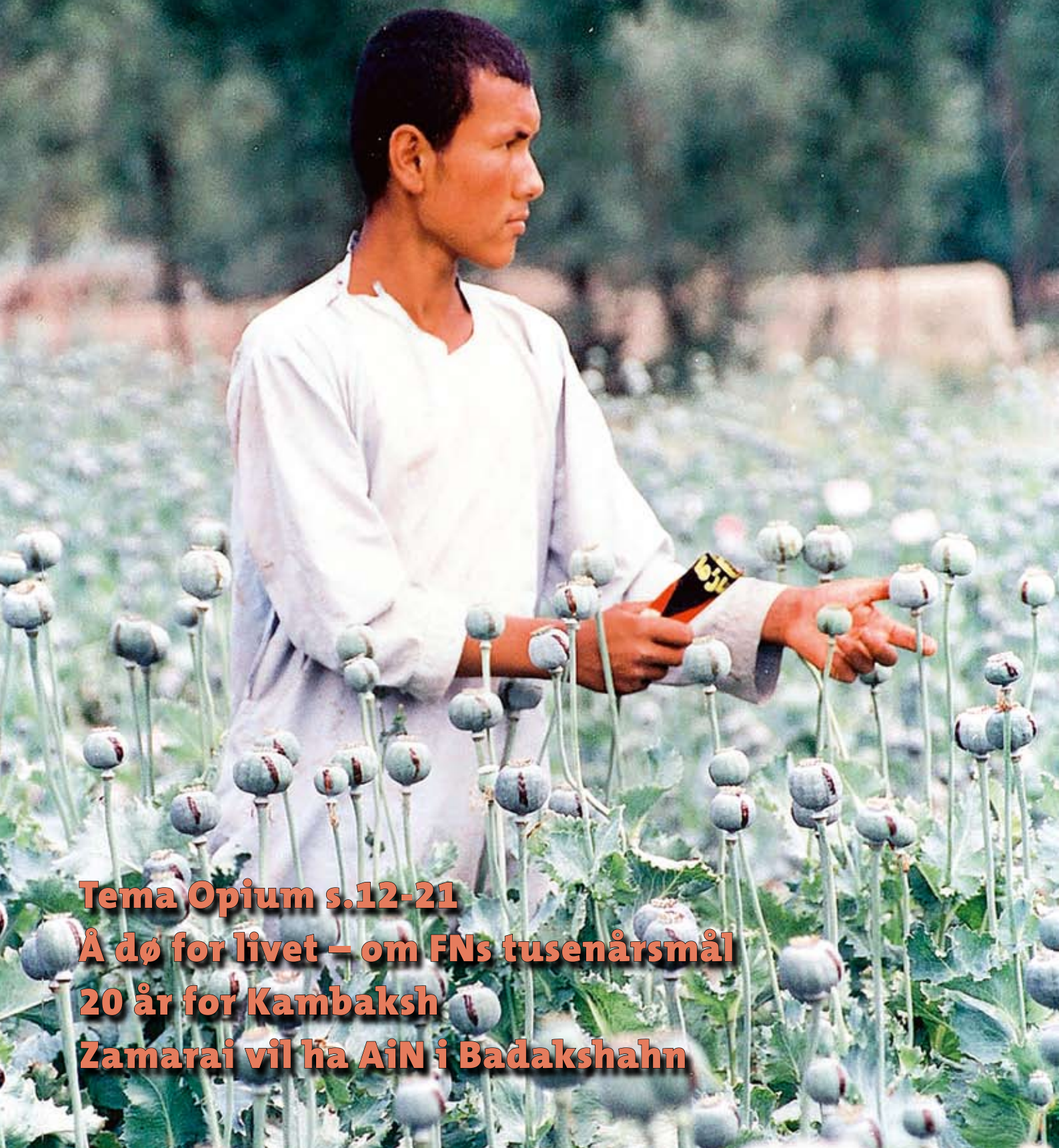

Nr. 2 - 2008

ANytt

AFGHANISTAN

Tema Opium s.12-21

Å dø for livet – om FNs tusenårsmaal

20 år for Kambaksh

Zamarai vil ha AiN i Badakshahn

- 3 Hemmelig fredsprosjekt i Afghanistan
- 4 Å dø for livet
- 7 Kan svaret verkligen vara fler soldater?
- 8 Ytringsfrihet, islam og den afghanske konstitusjonen
- 11 Lange fengselsdommer – og en fri fange

TEMA OPIUM

- 12 Mindre opium – cannabis i dramatisk vekst
 - 16 Hektet på egen dop
 - 17 Korrupt spill om narkomilliarder
 - 19 Taliban-bastion og verdens største narkoreir
 - 20 Hvordan finansierer investorer krigen i Afghanistan?
-
- 22 Generalinspektør for hæren på Litteraturhuset
 - 23 Norske prosjekter i Badakshan
 - 24 Hva får vi vite?
 - 26 Flere jordmødre gir håp

ANytt utgis av Afghanistankomitèen i Norge
 Osterhausgt. 27, 0183 Oslo
 Tlf: 22 98 93 15
 www.afghanistan.no

Redaktør
 Terje Skauffjord

Redaksjon
 Mujtaba Mastoor
 Terje Skauffjord
 Bjarne Robberstad Johnsen
 Sandra Petersen

ANytt utgis med støtte fra **NORAD**, i samarbeid med **Afghansk Ungdomsforening**, redaksjonskomite@auu.no

Abonnér på ANytt
 Abonnement bestilles hos AiN

Utforming
 Arne Gustafson
 arne.gustafson@live.no

Forsiden
 Opiums-frøhoder.
 Foto: Gunnar Filseth

Krigen kan ikke vinnes militært. Neivel!

[LEDER]

Generalinspektør for hæren Robert Mood, utenriksminister Jonas Gahr Støre og alle mulige militære og sivile ledere i Europa og Nord-Amerika unnlater for tiden aldri å si at krigen i Afghanistan ikke kan vinnes militært. Dette skal berolige en stadig mer skeptisk opinion om at «vi» egentlig tenker likt. Kampen om Afghanistan må vinnes på andre måter. Man må øke innsatsen på det humanitære området, man må fortsatt satse på å vinne «hearts and minds». Men til syvende og sist – det ender, som hos Robert Mood, til slutt opp med at det viktigste svaret er en militær løsning. I NATO står kravet om økte styrker sterkt.

Det er drøye 70 000 utenlandske soldater i Afghanistan nå. Nyvalgte president Barack Obama har lenge lovet å øke satsingen. I første omgang med to brigader på 7–8000 mann, overført fra Irak.

Obama forventer at allierte følger opp. USAs nærmeste allierte Storbritannia mener de med sine 8000 soldater har strukket sitt engasjement til det ytterste, og 70 % av britene vil ha soldatene hjem, ifølge BBC. Men Gordon Brown vurderer likevel å sette inn 2000 nye soldater.

Nå skal det sies at nettopp Barack Obama har begynt å tenke i videre baner enn bare å sende betydelige nye styrker til Afghanistan, og dure inn i Pakistan for å «ta ut» Al Qaida og Taliban-sentra. Obama snakker nå med sine rådgivere om en lokal tilnærming til Afghanistan, som innebærer å forholde seg såvel til Taliban (deler av) som Iran og andre regionale makter. Kanskje de store ordene med den enkle oppskriften allerede er lagt til side på grunn av frykten for å ende i en hengemyr i landet, og tilmed tape krigen.

Men inntil Obama står fram med sin eventuelle nye politikk om et par måneder, er det de gamle tilstander som rår. Og de er grimme. Rapporter fra såvel afghanske venner som garvede korrespondenter er at sikkerhetssituasjonen, 7 år etter USAs invasjon, er elendig i det meste av landet, og blir dårligere fra dag til dag. Særlig i Kabul.

Taliban har så stor kontroll som de ønsker å ha over de fleste provinsene sør og øst for Kabul. Nå foregår kidnappinger av utenlandske journalister og hjelpearbeidere i Kabul by. Filip Lothe forteller 12. november (NRK) at folk er i ferd med å gi opp og snu ryggen til amerikanerne.

4. november drepte amerikanske bombefly 37 bryllypsgjester og såret 35 i Wech Bagtu i Kandahar. Dette var den tredje bryllypsbombing i 2008. Forrige gang i september i Azizabad i Herat ble over 90 drept, og amerikanerne brukte mange uker på å vedstå seg ugjerningen. De amerikanske forsikringene om at dette skal det bli slutt på, ringer hulere for hver gang, og får stadig større skarer av afghanere, som i det lengste har gitt sin støtte til USAs krig i håp om forbedringer, til å vende seg mot amerikanerne.

Denne gang gikk det bare fem dager før et nytt bombetokt tok livet av 14 afghanske sikkerhetsvakter i Khost. Offisielt fra USA heter det at disse var «militante taliban», altså ingen feilbombing. I følge guvernøren i Khost Arsallah Jamal, var de derimot sikkerhetsvakter på et veiarbeidsprosjekt.

«Krigen mot terror kan ikke føres i landsbyene» har Hamid Karzai gjentatt for president Bush. Men assisterende utenriksminister Richard Boucher sier samtidig at Taliban har antatt en terrorlignende taktikk som går ut på å skjule seg i landsbyene! Derfor er slike «ulykker» vanskelige å unngå. Kommentar overflødig.

Dessverre tror vi nå uansett at alle kommer til å sitte på gjerdet og vente på president Barack Obamas utspill i annen halvdel av januar. Våre politikere og militære ledere vil fortsette å framføre mantraet om at krigen ikke kan vinnes, men at vi fortsatt må satse militært.

Les hva Bengt Kristiansson, tidligere styreleder og mangeårig medarbeider i den svenske Afghanistankomiteen, skriver i «Kan svaret verkligen vara fler soldater?» Sverige sender nå 110 nye soldater til sin ISAF-styrke!

Terje Skauffjord
 redaktør

Hemmelig fredsprosjekt i Afghanistan

AV AHMAD YASIR GHULAMI

De siste ukens nyheter om Afghanistan har i stor grad vært preget av avsløringene om hemmelige forhandlinger mellom Taliban og president Hamed Karzais administrasjon. Det interessante er at britiske "Observer" var først ute med å avsløre at det hadde pågått hemmelige samtaler/forhandlinger. Taliban har ifølge afghanske offisielle medier stilt seg uvitende til nyheten om forhandlinger mellom bevegelsen og afghanske myndigheter.

Man hadde sagt at bevegelsen hadde startet en slik prosess med sentralmyndighetene i Kabul for ca. et år siden, uten at den førte til noe. Samstundes har president Karzai i forrige uke i anledningen av Eid al-Fitr (høytiden som markerer slutten på Ramadan) bedt den saudiske kongefamilien å megle mellom regjeringen i Kabul og Taliban.

Dette og andre kontroversielle påstander fra vestlige hold [blant annet at man ikke vil vinne krigen mot Taliban militært] utløste en rekke uvanlige og til dels alarmerende spekulasjoner og antagelser rundt konflikten i Afghanistan. Disse antagelsene/spekulasjonene har vært i større grad motstridende og uklare. Verken politikere, journalister eller forskere har klart å gi et klart og entydig bilde av situasjonen. Dette i seg selv reiser en del spørsmål, for ikke å si mistenksomhet rundt hele spillet. Det er ikke avslørt når, hvor og hvordan forhandlingene hadde funnet sted. Hvem aktørene har vært, hva man forhandler om? Det konkrete som er lekket ut er at Saudi-Arabia har, angivelig med støtte fra britiske diplomater, påtatt seg meglersansvaret. Det var den engelsk språklige avisen "Observer" som meldte dette søndag 28. september 2008. Avisen skrev at britene hadde gitt logistiske og diplomatiske støtte til samtalen.

Taliban sies å ha fremmet 11 betingelsesforslag i samtalen, hvilke inkluderte blant annet utenlandske styrkes tilbaketrekking og Talibans deltakelse i regjeringen med et rettssystem basert på Sharia lovgivning. Begge betingelsene synes å ha vært

uaktuelle for regjeringen i Kabul. Karzais administrasjon er klar over at regimet vil neppe overleve i tilfelle en tilbaketrekking av utenlandske styrker. Dermed er det viktig at utenlandske styrker blir værende i Afghanistan i en periode. Det er også klart at talibanlignende Sharia vil ha lite eller ingen støtte blant afghanere flest og i det internasjonale samfunnet som helhet.

Dermed kan det sies at voldsspiralen vil trolig fortsette så lenge partene ikke enes om et felles formål – hvordan landet skal styres.

Åpne og inkluderende forhandlinger

Det vil være vanskelig å finne noen som med stor tro og mot kan hevde at konflikten i Afghanistan kan løses militært. Den tanken kunne hatt tilhengere i perioden 2002-2003, men nå er Taliban og andre regjeringsfiendtlige elementer blitt så sterke at den synes urealistisk. Sikkerhetssituasjonen går ikke mot det bedre. Arbeidsløshet, tørke, fattigdom og korrupsjon sies å ha økt til de grader. Tyveri, kidnappinger, ran og voldtekt av mindreårige jenter plager folk. Disse er fenomener som eksisterte mer eller mindre også tidligere, men ikke i den størrelse og omfang som de viser seg i dag.

Afghanske sentralmyndigheter har hittil vært maktesløs i å finne en passende løsning til disse problemene til tross for at regimet mottar enorme mengder økonomiske støtte fra utenlandske donorer. Ingen av afghanistans tidligere regimer har vært så heldig som Karzais administrasjon når det gjelder

utenlandske støtte. Men administrasjonen har uheldigvis ikke vært flinke til å benytte denne unike muligheten og opprette sunne og inkluderende institusjoner.

Statens ineffektivitet

Motstanderne av regimet i Kabul bruker statens ineffektivitet som et påskudd for å få befolkningen på sin side. De forteller folk at staten med hele det internasjonale samfunnet i ryggen ikke har vært i stand til å opprette ro og orden, skape fred og trygghet, skaffe dem arbeid og velferd osv. Videre argumenterer motstandere at regjeringen har overlatt Afghanistan til "fremmede", og de fremmede gjør hva de vil med landet. Folk synes å la seg påvirke av slike argumenter.

Nye løsninger

Det som er viktig i en slik situasjon er å tenke seg og vurdere nye løsningsalternativer på Afghanistans problemer, løsninger som kan føre til varig fred og sikkerhet, en løsning som kan gi afghanere sjansen til å leve et verdig liv. Erfaringene fra historien har vist at hemmelige forhandlinger og avtaler ikke nødvendigvis fører til endelig fred. Faren med slike prosesser er at det alltid vil være noen som av en eller annen grunn faller utenfor. Dermed bør forhandlinger som angår befolkningens framtid være åpne og alle parter/gruppers rettigheter og interesser tas hensyn til.

En slik politikk synes å ha større sjanse til å føre fram enn hemmelige samtaler og forhandlinger. □

Det er ikke avslørt når, hvor og hvordan forhandlingene hadde funnet sted. Hvem aktørene har vært, hva man forhandler om? Det konkrete som er lekket ut er at Saudi-Arabia har angivelig med støtte fra britiske diplomater påtatt seg meglersansvaret.

Å dø for livet

AV LIV KJØLSETH

I den fjerntliggende landsbyen Kora Olia i Badakshahn provinsen i Afghanistan skal 19 år gamle Harakatmo snart føde. En dag begynner hun å blø. Svigermoren og hennes mann er bekymret. Men det er langt til nærmeste doktor og kostbart å ta seg dit. Da blødningene ikke har stoppet etter et døgn får mannen panikk, og bærer Harakatmo ut i landsbyen der det lykkes ham å få en politibil til å frakte konen til en helseklinikk flere mil unna. Etter en legeundersøkelse henvises Harakatmo til sykehuset i Faizabad, det eneste i provinsen. Under den fire timer lange bilturen nedkommer Harakatmo. Svigermoren tar i mot den dødfødte.

– Jeg trodde aldri jeg skulle overleve fortalte Harakatmo til Time Magazine.

Som så mange andre kvinner i Afghanistan ser hun døden i hvitøyet når hun skal gi liv. Hun mistet barnet sitt, men var heldig som overlevde.

Stor dødelighet

På landsbasis i Afghanistan dør 16 kvinner per 1000. Verst er situasjonen i Ragh-distriktet i Badakshahn-provinsen nordøst i landet, der dødstillene er fire ganger høyere enn landsgjennomsnittet. Det anslås at 65 kvinner mister livet per 1000. Tilsvarende tall forventes i andre avsidesliggende og underutviklede provinser som Ghor og Daidkundi. Du kan selv gå inn på YouTube.com å se flere filmreportasjer om forholdene for fødende kvinner i Badakshahn. En reportasje fra Al Jazeera fra mai i år forteller at det finnes kun et sykehus med syv leger og 30 sengeplasser i en provins der det er anslått å være 250 000 kvinner i fruktbar alder. En av kvinnene som intervjues beskriver seg selv som heldig fordi hun kom fram og fikk behandling etter 3 døgn på eselryggen. Det fantes en klinikk nær hennes landsby, men bemanningen hadde ikke helsefaglig utdanning.

Som i så mange andre av livets realiteter er det avgjørende hvor man bor. 99 % av alle kvinner som dør i forbindelse med graviditet og fødsel bor i utviklingsland.

Med unntak av Afghanistan ligger alle de 14 statene hvis mødre-dødelighet er høyere enn 1000 per 100 000, i Afrika sør for Sahara. Totalt har 51 land alvorlige mangler i helssystemet i forhold til å ivareta reproduktiv helse. Landene har ikke selv økonomi eller evne til å gjøre nødvendige oppgraderinger.

Behandling finnes

Hva som forårsaker død i forbindelse med graviditet og fødsel er vel kjent: alvorlige blødninger, infeksjoner, svangerskapsforgiftning, fødselskomplikasjoner og utrygg abort, i tillegg til mer indirekte årsaker som malaria, jernmangel og hiv/aids.

Godt kjent er det også hvilken medisinsk behandling som er nødvendig for å hindre en dødelig utgang. Det er derfor ekstra alvorlig at så mange kvinner i fattige land ikke får tilgang til gode livreddende helsetjenester og vaksiner. Forholdene i Badakshahn er ekstreme, men likevel representative for områder med høy mødre- og spedbarns dødelighet. Det finnes verken tilstrekkelig med medisiner, medisinsk utstyr eller kvalifisert helsepersonell som kan forestå behandlingen der de fattigste bor. I lavinntektsland er det kun 1 av 4 kvinner (25 %) som føder på sykehus eller klinikk. Dødsraten for både barn og mødre faller betydelig når kvinner

kan føde i helsefaglig og helseteknisk trygge omgivelser.

Kvinner ikke prioritert

I følge Sarah Brown, gift med Storbritannias statsminister Gordon Brown, som selv mistet et barn kort tid etter fødselen, og som har engasjert seg i arbeidet for å bekjempe mødre- og barnedødelighet, er det manglende bevissthet om problemet selv blant statsledere i fattige land. Hun viser til at mødre-dødelighet rammer de fattigste, mennesker som ofte er bosatt på landsbygda, og at elitene i byene ikke selv er utsatt. En manglende politisk, og dermed økonomisk vilje er en forklaring på at nødvendige tiltak ikke iverksettes for å bekjempe mødre-dødelighet. Tradisjoner og fatalisme i befolkningen er en annen årsak som begrenser effektiv bekjempelse av mødre-dødelighet. Nadira Hayat, vise-statsråd i det afghanske helsedepartementet, sier at befolkningen tror dødsfall knyttet til graviditet og fødsel er uunngåelig, de tror det er opp til gud hvorvidt man overlever eller ei. Når det gjelder Afghanistan er lav ekteskapsalder også en viktig faktor. UNICEF anslår at jentene er under 16 år i så mange som 57 % av alle ekteskap som inngås. Dette til tross for at lovelig giftealder er 16 år. Umodne kropp har dårligere forutsetninger for å tåle belastninger knyttet til graviditet og fødsel. Problemet forsterkes av at fattige jenter ofte lider av feilernæring og har lav bevissthet om hygiene. Problemet kan heller ikke forstås uten å se hen til kvinner og jenters lave status i familien og samfunnet. I en fattig familie er det ikke sikkert man bruker av de begrensede ressursene man har på legebehandling for en kvinne.

Tusenårsmålene og internasjonalt ansvar

Kunnskap om hvilke lokale forhold som påvirker mødre-dødelighet er viktig, men ansvaret for at 536 000 kvinner dør hvert år i forbindelse med fødsel og graviditet tilhører regjeringene nasjonalt og det internasjonale samfunn. Internasjonalt er da også mødre- og barnedødelighet satt på dagsorden som

FNs
tusenårs mål

Dette gjør Afghanistankomiteen

- Implementerer Basic Package of Health til 350 000 mennesker i syv kommuner i Ghazni-provinsen. Dette omfatter drift av to distriktssykehus, ni helsesenter, ni helseklinikker og 177 helseposter.
- Støtter utdanning av jordmødre i Jalalabad. Årlig utdannes 25 jordmødre som sørger for at afghanske kvinner får kvalifisert hjelp ved fødsel.
- Driver døgnåpen mor og barn-klinikk i Jalalabad.

Foto: Afghanistankomiteen

to av åtte "tusenårs mål". Tusenårs målene (se egen klamme) er avledet av FNs tusenårserklæring som ble vedtatt under generalforsamlingen i september 2000, og er et uttrykk for medlemslandenes vyer og visjoner for det nye årtusen. I følge tusenårs mål nr. fire skal dødeligheten for barn under fem år reduseres med to tredel fra 1990 til 2015. Mål nr. fem fastsetter at dødeligheten blant gravide og fødende kvinner skal reduseres med tre firedeler innen 2015.

Under FNs generalforsamling 25. september i år ble det fremlagt en rapport som dokumenterer en positiv utvikling i forhold til alle tusenårs målene med unntak av mødredødelighet. Den alvorlige situasjonen i Afghanistan og i de 13 afrikanske landene bidrar sterkt til at det kun kan spores en

marginal bedring siden 2000. Faktisk er tallene for mødredødelighet omtrent som de var på 1980-tallet. Det haster dersom verdenssamfunnet mener alvor med målsettingen om å redde de mange mødre fra død i forbindelse med svangerskap og fødsel.

Norsk initiativ

Norges statsminister, Jens Stoltenberg, har engasjert seg for å øke internasjonal innsats mot barne- og mødredødelighet. Sammen med Storbritannias statsminister, flere FN-organisasjoner og organisasjoner som Bill Gates Foundation har han lovet en plan for å redde 10 millioner mødre og nyfødte før 2015. Arbeidet med tusenårs mål nr fire, redusert spedbarnsdødelighet, ble trappet opp sist år da Stoltenberg ledet et møte som

sammenfalt med åpningen av FNs generalforsamling. Det var den norske regjeringen, UNICEF og det anerkjente medisinske tidsskriftet Lancet som arrangerte møtet. Møtet etterspurte bedre helsevesen i land med høy barnedødelighet, bedre tilgang til medisinsk utstyr, lavkostnadstiltak mot barnedødelighet samt økte statlige bevilgninger og private donasjoner.

Det er gledelig at gruppen nå også setter fokus på tusenårs mål nr. 5 mødredødelighet. Det beste stedet for en fødsel er hvor det fins døgnbemannet team med profesjonelle jordmødre. Både moren og barnet må følges tett gjennom selve fødselen og i timene etterpå slik at det kan gripes inn dersom komplikasjoner oppstår. Ved behov må kvinnen raskt og sikkert kunne overføres til et

sykehus som kan forstå keisersnitt og sørge for blodoverføringer.

Store kostnader

Kostnadene ved å realisere tusenårsmålene i 51 land er anslått til 2,4 milliarder dollar i 2009, og en gradvis økning til 7 milliarder i 2015. For å redde 7 millioner barn og 3 millioner mødre skal det utdannes 334 000 jordmødre, og innsatsen for gravide, fødende, nyfødte og barn skal betraktes som en sammenhengende oppgave for helsetjenesten i et land. Får man dette til vil dødsraten for barn og mødre være redusert med 70 % i 2015. Det blir svært interessant å se om de tiltak som foreslås vil være gjennomførbare og ha den planlagte effekten i de enkelte landene. FNs tusenårs erklæring er nettopp kritisert for å være utviklet av de rike landene gjennom OECD, Verdensbanken og IMF, uten deltakelse fra de fattige landene.

Afghanistan og tusenårsmålene

Afghanistan sluttet seg til tusenårserklæringen i mars 2004. Regjeringen så seg imidlertid nødt til å justere tidsfrister og milepeler i samsvar med realitetene i det krigsherjede landet. Mens resten av det internasjonale samfunnet har satt seg fore å nå målene innen 2015, sikter Afghanistan mot 2020. Tross ekstrem fattigdom, dårlig helse og sult, definerer den afghanske regjeringen manglende sikkerhet som sitt største problem og de har derfor opprettet et mål nr ni, bedret sikkerhet, i tillegg til de åtte tusenårsmålene.

Afghanistan har forpliktet seg til å redusere mødredødeligheten med 50 % i forhold til 2002-nivå innen 2015, og til 25 % av 2002-nivå innen 2020. Afghanistan har allerede begynt arbeidet med å bygge et

landsdekkende helsesystem "Basic Package of Health Services". Johns Hopkin Universitet har stått ansvarlig for en landsdekkende undersøkelse av 8000 husholdninger for å måle tilgang til og nytte av helsetjenestene mellom 2003 og 2006. Resultatene viser at andelen kvinner som mottar oppfølging under svangerskapet har økt fra 5 til 30 %, mens antallet kvinner som får profesjonell assistanse under fødsel har økt fra 5 til 19 %. Dette viser at det er en positiv utvikling å spore i Afghanistan. Hvorvidt 70 % av landets kvinner vil ha tilgang til livreddende helsetjenester der de bor innen 2020, eller om de fortsatt må risikere livet på eselrygen vil tiden vise, og det er alltid lov å håpe. □

FNs tusenårsmål

1. Utryddelse av ekstrem fattigdom og sult

Før 2015 skal andelen av befolkningen som tjener mindre enn 1 USD per dag halveres. I samme periode halvere andelen av befolkningen som lider av sult.

2. Oppnå universell tilgang til grunnskoleutdanning

Sikre at alle barn skal være i stand til å gjennomføre grunnskolen innen 2015.

3. Fremme likestilling og styrke kvinners posisjon (empower women)

Sikre likestilling, og økte muligheter for kvinner. Eliminere kjønnsforskjeller i grunn- og videregående utdanning, helst innen 2005 og ikke senere enn i 2015.

4. Redusere barnedødelighet

Redusere dødeligheten for barn under fem år med to tredeler fra 1990 til 2015.

5. Bedre mødres helse

Redusere mødredødelighet i forbindelse med fødsler med tre fjerdedeler fra 1990 til 2015.

6. Bekjempe hiv/aids, malaria og andre sykdommer

Spredningen av hiv/aids, malaria og andre dødelige sykdommer skal stanses innen 2015.

7. Sikre miljømessig bærekraft

Andelen som ikke har tilgang til rent vann skal halveres innen 2015. Situasjonen for minst 100 millioner mennesker som lever i slumområder skal være radikalt forbedret innen 2015.

8. Utvikle et globalt partnerskap for utvikling

Å utvikle et åpent, rettfærdig og ikke-diskriminerende handels- og finanssystem, som tar vare på behovene til de minst utviklede landene.

SE: Se reportasjer om mødredødelighet i Badakshahn:
<http://www.youtube.com/watch?v=UK5eBih0OI&NR=1>

Se filmen **Losing Hope** om kvinner i Afghanistan:
<http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=72775>

Kan svaret verkligen vara fler soldater?

AV BENGT KRISTIANSSON

Utvecklingen i Afghanistan under sommaren har varit dyster. Det talibanledda motståndet mot regeringen

och de utländska trupperna har stärkts och bekämpas som tidigare med nästan enbart militära medel. De utländska trupperna, vare sig de är amerikanska, kanadensiska eller brittiska, Nato- eller USA-ledda, svarar med flygbombning och artillerield mot byar och dalgångar i tron att de ska eliminera talibaner och regeringsmotståndare. Detta leder till att civila afghaner dör i sina egna hem och byar. Under sommaren har många människor dödats när de bara levt sina vanliga vardagsliv eller varit tillsammans för att till exempel fira bröllop eller annan festlighet. Fler civila offer än någonsin rapporteras, inte bara av ögonvittnen, journalister och människorättsorganisationer utan också av FN:s högste representant i Afghanistan. Rapporterna och dokumentationen om hur civila drabbats är entydiga.

Den afghanska regeringen har vädjat till omvärlden många gånger att inte genomföra flygbombning utan den afghanska regeringens tillåtelse (och möjligen medverkan) och inte heller låta utländska soldater genomföra raiderna i byarna. Men om och om igen har den afghanska regeringens vädjan nonchalerats. Detta underminerar regeringens trovärdighet och bidrar ytterligare till befolkningens ökande stöd till talibaner och andra motståndsgupper inte, i första hand för att talibanerna för en politik som stöds i breda lager, utan för att kränkningen av den nationella suveräniteten blir så påtaglig. Jag tror inte det är en överdrift att säga att de allra flesta afghaner idag ser de utländska trupperna som ockupanter, alldeles oavsett vad uttolkningen av internationell rätt leder till för slutsatser.

Det är nu sju år sedan USA invaderade Afghanistan och drev talibanerna från makten. Och i princip har under dessa år den USA-ledda militaristiska strategin dominerat den utländska närvaron. Det har inte lett

till förbättrad säkerhet utan tvärtom. Våldet har blivit alltmer kännbart och påtagligt för civila afghaner, för de begynnande afghanska institutionerna och deras tjänstemän exempelvis polisen och för afghanska och utländska biståndsarbetare. Och ändå diskuterar omvärlden huvudsakligen behovet av fler militärer, mer trupper och mer militär teknologi. Kan det vara rimligt att tro att en ännu större militär insats kan vara det rätta svaret på en konflikt där den militära närvaron just verkar vara en orsaksfaktor till stora delar av konflikten? Omvärlden bidrar till Afghanistans "säkerhet och utveckling" med militärt stöd för runt 100 miljoner dollar per dag, men bara sju miljoner dollar till det civila biståndet och återuppbyggnaden. Det svenska biståndet till Afghanistan har dock en något bättre relation mellan civila och militära insatser. Drygt 700 miljoner kronor per år kostar den svenska Isaf-styrkan, medan kostnaden för det civila biståndet stannar vid knappt hälften.

Det är troligt att just denna obalans mellan militärt och civilt bistånd bidrar till det ökande våldet. Det internationella samfundet har försummat att göra storskaliga, välförankrade insatser som tagit avstamp i den afghanska befolkningens kultur, livsföring, tro och föreställningar och uppnått alltför lite av sådant som gjort den vanlige afghanens liv lite drägligare. Det stora flertalet har inte fått se några avgörande förbättringar av sina politiska och ekonomiska förhållanden. I stället har alltför många afghaner konfronterats med flygbombning och utländska soldaters raiderna av byar, hem och hus.

Min övertygelse är att man kan främja fred i Afghanistan genom att kraftigt öka det civila biståndet och minska den utländska militära insatsen. Det Afghanistan behöver av omvärlden är skolor, hälsovård, infrastruktur och arbetstillfällen, inte felriktade bomber. I dagens läge måste man fråga sig om Isaf-styrkan längre fyller sin funktion och ursprungliga FN-mandat – att bevara och främja fred. I ledningen för Isaf utnämns nu en ny amerikansk general med erfarenhet från Irak-kriget. Planer finns på

en ytterligare sammansmältning av Isaf:s verksamheter med USA:s krigförande styrkor (Operation Enduring Freedom, OEF). Redan har OEF och Isaf i många afghanska betraktares ögon blivit identiska. USA kräver mer makt över de utländska trupperna, och oavsett vem som blir näste president så har mer trupp och större slagkraft utlovats.

Är det i detta läge rimligt att öka svensk medverkan i Isaf? Man måste också fråga sig hur effektiv den militärinspirerade PRT-modellen nu är i de norra provinserna. Säkerhetssituationen är fortfarande mycket bättre där än i de södra och östra delarna. Medan huvudproblemet med Isaf i söder och öster är dess starka koppling till USA:s stridande förband och dess aggressiva militära strategi, är det i norr i stället en grundläggande fråga om den militära modellen för stabilitetsskapande insatser alls är relevant.

Jag tror, efter den allvarliga försämringen av säkerhetsläget vi sett under sommaren, att det är dags att förnya och fördjupa diskussionerna om detta inom SAK. Sveriges regering borde klart markera att Sverige inte medverkar i det USA-ledda kriget, att Afghanistans folk behöver mindre av utländsk militär närvaro och mer civil återuppbyggnad och att Isaf:s insatser tydligt måste inriktas på fredsbygget, under FN:s ledning. Det skulle vinna åtskilligt med respekt, både nationellt och internationellt, om regeringen satsade mer på bistånd för civil utveckling och återuppbyggnad, snarare än militära insatser. Afghanistan behöver en fundamentalt ny strategi för fred och framtid – inte mer av den som redan misslyckats. Sverige och SAK bör ta initiativ till en genomlysning av denna frågeställning och, tror jag, nyorientering.

Denne meningsyttringen fra tidligere generalsekretær i Svenska Afghanistankommittén, Bengt Kristiansson sto i SAKs Afghnistannytt 3/2008. ANytt takker både forfatteren og redaktør Markus Håkansson for tillatelse til å trykke den.

Ytringsfrihet, islam og den afghanske konstitusjonen

Den afghanske journaliststudenten Sayad Parwez Kambaksh ble 22. januar 2008 dømt til døden for blasfemi etter å ha lastet ned og distribuert en islamkritisk artikkel. 21. oktober opphevet appelldomstolen dødsdommen og ila 20 års fengsel i stedet. Kambaksh ble idømt dødsstraff til tross for at den afghanske konstitusjonen eksplisitt fremhever fundamentale rettigheter som ytringsfrihet og pressefrihet, samt at konstitusjonen også forfekter beskyttelse av menneskerettighetene, i tråd med forpliktelsene staten har på bakgrunn av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner. Gir den afghanske konstitusjonen allikevel rom for dødsdom for blasfemi?

Av MICHAEL SKJELDERUP

Bakgrunnen for blasfemidødsdommen består i at den 23 år gamle journaliststudenten Sayad Parwez Kambaksh lastet ned og distribuerte "islam-fiendtlig materiale" blant medstudenter og lærere på universitetet i den nordafghanske byen Mazar-e Sharif. Dette "islam-fiendtlige materialet" bestod av en rapport om kvinner i islam. Den hevdet at muslimske fundamentalister som rettferdiggjør undertrykkelse av kvinner på bakgrunn av Koranen, har misforstått Profeten Muhammads intensjon. I den påfølgende rettssaken ved den lokale domstolen ble dette materialet ansett for å være så islam-kritisk at dødsdom var på sin plass. Dødsdommen ble imidlertid anket, og skulle allerede ha vært behandlet av appelldomstolen.

Blasfemi i tradisjonell islamsk lov

Blasfemidødsdommen mot Kambaksh gir umiddelbart assosiasjoner til straffepraksis knyttet til islamsk lov. Den tradisjonelle islamske loven, forstått som tolkninger av Koranen og Profetens tradisjon, ble utviklet og i stor grad formalisert i de første hundre-årene etter Profeten Muhammads død (632), og omhandler en lang rekke juridiske forhold, deriblant strafferett. Når det gjelder blasfemi, blir dette forholdet behandlet på lik linje med frafallenhet fra islam, apostasi.

Apostasi og blasfemi kategoriseres gjerne som en av de såkalte hudud-straffene, og blir gitt for forbrytelser som blir oppfattet som "overtredelser av Guds grenser", hvilket impliserer en krenkelse av Gud selv. Disse straffene står omtalt i Koranen og Hadith (Profetens tradisjon), og består av ulike strenge korporale straffer som pisking og avkapping av hender eller føtter. Ved frafallenhet og blasfemi, gir alle de klassiske lovskolene innenfor tradisjonell islamsk lov, imidlertid åpning for dødsstraff. For at dødsdommen skal kunne gjøres gjeldende, må en rekke bestemmelser og krav være innfridd, blant annet at dommen skal komme fra en enstemmig religiøs domstol¹.

Islam i konstitusjonen

Den lokale domstolen i den nordafghanske Balkh provinsen ser altså ut til å ha dømt Kambaksh i tråd med tradisjonelle islamske rettsoppfatninger. Det interessante blir derfor videre å se hvorvidt slike rettsoppfatninger faktisk også innehar støtte i den nye konstitusjonen, som trådte i kraft 4. januar 2004².

Av de to første artiklene i konstitusjonen fremgår det at Afghanistan er en islamsk republikk, og at den hellige religionen islam er republikkens statsreligion³. Selv om en rekke bestemmelser, som eksempelvis at presidenten og visepresidenten må være muslimer⁴, at islam skal spille en rolle i

undervisningen, samt at ingen politiske partier kan forfekte et partiprogram som er i strid med islamske prinsipper⁵, er det særlig i artikkel 3 at islams sentrale posisjon kommer til uttrykk: "In Afghanistan, no law can be contrary to the beliefs and provisions of the sacred religion of Islam"⁶. Denne klare ordbruken levner liten tvil om at islamske prinsippers fremtredende rolle i konstitusjonen. Samtidig står det eksplisitt i konstitusjonens artikkel 7 at staten skal handle i tråd med FN-chartrene, internasjonale traktater, internasjonale konvensjoner som Afghanistan har sluttet seg til, samt Menneskerettighetserklæringen (Universal Declaration of Human Rights)⁷. Videre fremgår det av artikkel 34 i kapittel to av den afghanske konstitusjonen, delen der de fundamentale rettighetene fremstilles, at ytringsfriheten er ukrenkelig, samt at hver afghaner har rett til å uttrykke sine tanker muntlig, skriftlig, gjennom illustrasjoner eller på andre måter. I samme artikkel er retten til publisering uten forhåndsgodkjenning av statlige myndigheter understreket⁸. Kan dermed bestemmelsene om fundamentale rettigheter, samt menneskerettighetskonvensjonene og Menneskerettighetserklæringen kunne gjøre seg gjeldende uten å skape konflikt med islamske prinsipper, slik konstitusjonen gir ambisjoner om?

Uten å gå videre inn på diskursen rundt hvorvidt tradisjonell islamsk lov er i overensstemmelse med menneskerettighetene, er det liten tvil om at moderne menneskerettighetsoppfatninger på en rekke områder, som for eksempel ytringsfrihet, religionsfrihet og ikke minst i forhold til de strenge hudud-straffene, ikke lar seg fullt ut forene med en tradisjonell forståelse av islamsk lov.

Når det gjelder hvilke bestemmelser i konstitusjonen som har forrang, kan det se ut til at de islamske prinsipper er de dominerende, på bekostning av blant annet de fundamentale rettighetene. Innholdet i artikkel 3 fremstår som absolutt, da for eksempel artikkel 149 i konstitusjonen fastslår at de islamske prinsippene ikke kan endres. Den konstitusjonelle beskyttelsen for de fundamentale rettighetene er derimot

Kambaksh ble idømt dødsstraff til tross for at den afghanske konstitusjonen eksplisitt fremhever fundamentale rettigheter som ytringsfrihet og pressefrihet, samt at konstitusjonen også forfekter beskyttelse av menneskerettighetene, i tråd med forpliktelsene staten har på bakgrunn av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner.

Kambaksh i retten i Mazar-i-sharif, uten forsvarer. 22. januar 2008. Foto: Gunnar Filseth

svakere. Disse kan nemlig endres for å bli gjort "mer effektive"⁹ Slike endringer er følgelig også allerede gjort. Eksempelvis har medieloven blitt endret til det mer restriktive, gjennom presiseringen om at det blant annet ikke kan publiseres noe som strider med bestemmelsene eller prinsippene knyttet til den islamske religionen¹⁰. I tillegg til denne ulikheten i beskyttelse når det gjelder endring, gis Høyesterett (Afghan Supreme Court) autoritet til å foreta en revurdering, samt å være øverste tolkningsmyndighet av eksisterende lover, internasjonale traktater og konvensjoner. Sett i lys av det eksplisitte innholdet i artikkel 3, følger det at Høyesterett faktisk har jurisdiksjon til å revurdere og i ytterste konsekvens, annullere eksisterende

lovverk som strider med islamske prinsipper¹¹.

Islamske prinsipper

Selv om altså artikkel 3 tydelig uttrykker at ingen lover kan være motstridende med "the beliefs and provisions of the sacred religion of Islam", er det langt i fra klart hva som ligger i disse islamske prinsippene. Om det faktisk eksisterer et spenningsforhold mellom grunnleggende menneskerettigheter på den ene siden, og islamske prinsipper på den andre, ligger naturligvis i tolkningen av sistnevnte prinsipper. Om rettspraksisen i den afghanske staten kan sies å ligge nærmest en tradisjonell islamsk rettsoppfatning, eller om den kan sies å gi rom for en nytolk-

ning i forhold til denne, der islamsk lov og menneskerettigheter kan harmonere fullt ut, er ennå ikke klart.

Dødsdommen mot Kambaksh har imidlertid allerede gitt et inntrykk av at en tradisjonell tolkning av islamsk lov har et godt fotfeste i det afghanske rettssystemet, selv om det blir opp til høyere rettsinstanser å avgjøre dette endelig. Artikkel 130 kan også sies å støtte opp om et slikt inntrykk, gjennom bestemmelsen om at prinsipper knyttet til Hanafi-skolen, en av de fire tradisjonelle sunni-lovskolene, skal benyttes for å avgjøre saker der det ikke finnes eksisterende lovverk¹². På den andre siden går det tydelig frem av konstitusjonen at en tolkning av islamsk lov, slik det Deo-

Dødsdommen fra den lokale domstolen som foreligger mot Kambaksh grunnet blasfemi, kan sies å finne støtte i konstitusjonen av 2004. Det ser ut til at islamske prinsipper har forrang for andre fundamentale rettigheter.

Kambaksh føres ut av retten. Foto: Gunnar Filseth

bandi-inspirerte Taliban-regimet forfektet, langt ifra er tilfellet. Dette kommer til syne blant annet gjennom eksplisitte bestemmelser mot tortur, og straff som strider mot menneskelig verdighet, samt at staten har plikt til å tilse at kvinner får utdanning, i tillegg til at kvinnes rettigheter markeres gjennom bestemmelsene om kvotering av parlamentsplasser¹³.

En mer tydelig pekepinn på tolkningsproblemet kunne ha vært tilfelle, om saken mot en afghansk apostat (frafallen) hadde ført frem i 2006. Apostaten ble arrestert, men snart løslatt av prosessuelle årsaker¹⁴. At vedkommende i det hele tatt ble arrestert for forholdet, gir dog uansett en pekepinn på at det eksisterer en viss tradisjonell islamsk oppfatning på det strafferettslige området.

Veien videre

Dødsdommen fra den lokale domstolen som foreligger mot Kambaksh, grunnet blasfemi, kan altså sies å finne støtte i konstitusjonen av 2004, da det ser ut til at islamske prinsipper har forrang for andre fundamentale rettigheter, selv om disse både er uttrykt i konstitusjonen selv, samt i konvensjoner som den afghanske stat har sluttet seg til. I hvilken grad spenningen mellom disse ulike prinsippene vil gjøre seg gjeldende, kommer til å avgjøres av saker som ankesaken til Kambaksh, samt tilsvarende fremtidige saker, der tradisjonelle islamske rettsoppfatninger er vanskelig forenlige med konstitusjonens fundamentale rettigheter og menneskerettighetene for øvrig. □

Noter

- 1 Vogt, Kari 2005, *Islam: Tradisjon, fundamentalisme og reform*, J.W Cappelens Forlag, Oslo, s. 127-132.
- 2 Lau, Martin 2008, "Legal Reconstruction and Islamic Law in Afghanistan", i Bearman, Peri, Wolfhart Heinrichs og Bernard G. Weiss (red.), *The Law Applied: Contextualizing the Islamic Shari'a*, I.B. Tauris, London, s. 216.
- 3 Official Afghanistan Constitution 2004, artikkel 1 og 2.
- 4 Hjarpe, Jan 2007, *Profetens mantel: Den muslimska världen 2001-2006*, Leopard, Stocholm, s. 78.
- 5 Lau, Martin 2008, "Legal Reconstruction and Islamic Law in Afghanistan", i Bearman, Peri, Wolfhart Heinrichs og Bernard G. Weiss (red.), *The Law Applied: Contextualizing the Islamic Shari'a*, I.B. Tauris, London, s. 218.
- 6 Official Afghanistan Constitution 2004, artikkel 3.
- 7 Ibid, artikkel 7.
- 8 Ibid, artikkel 34.
- 9 Lau, Martin 2008, "Legal Reconstruction and Islamic Law in Afghanistan", i Bearman, Peri, Wolfhart Heinrichs og Bernard G. Weiss (red.), *The Law Applied: Contextualizing the Islamic Shari'a*, I.B. Tauris, London, s. 218-219.
- 10 U.S. Department of State, <http://www.state.gov/drl/rls/irf/2007/90225.htm>, [lesedato: 12.10.08].
- 11 Lau, Martin 2008, "Legal Reconstruction and Islamic Law in Afghanistan", i Bearman, Peri, Wolfhart Heinrichs og Bernard G. Weiss (red.), *The Law Applied: Contextualizing the Islamic Shari'a*, I.B. Tauris, London, s. 219, 224.
- 12 Official Afghanistan Constitution 2004, artikkel 130.
- 13 Hjarpe, Jan 2007, *Profetens mantel: Den muslimska världen 2001-2006*, Leopard, Stocholm, s. 80.
- 14 Lau, Martin 2008, "Legal Reconstruction and Islamic Law in Afghanistan", i Bearman, Peri, Wolfhart Heinrichs og Bernard G. Weiss (red.), *The Law Applied: Contextualizing the Islamic Shari'a*, I.B. Tauris, London, s. 227.

Lange fengselsdommer – og en fri fange

Journaliststudenten **Sayed Pervez Kambakhsh**, som i januar ble dømt til døden i Mazar-i-Sharif, fikk 21. oktober omgjort dommen til tjuve års fengsel ved ankedomstolen i Kabul. Han ble dømt for å angivelig ha lastet ned og spredd en artikkel som kritiserer Islams kvinnesyn. Dommen er anket til afghansk høyesterett.

Av ELISABETH EIDE

Behandlingen av denne saken viser at Afghanistan har en lang vei å gå før det går an å snakke om rettsikkerhet. Under den første saken falt dødsdommen uten at Kambakhsh hadde fått utnevnt forsvarer, etter under en times rettsforhandlinger. Ankesaken har vært utsatt langt ut over det som er tillatt ifølge afghansk lov, og vitner som har vært til stede i retten, sier at dommeren har opptrådt åpenlyst partisk, avbrutt forsvareren gjentatte ganger og tydelig vist hvilken side han står på. Enkelte forsvarsvitner er blitt truet på livet, det samme gjelder Kambakhshs advokat og familie.

Tjuve år for oversettelse

Siden forrige Afghanistan-nytt kom ut, er Ghous Zalmay, tidligere journalist og talsmann for høyesterettsjustitiarius, også dømt til tjuve års fengsel for å ha oversatt Koranen til dari. Ifølge islamsk lov skal det være kriminelt. Motivene for oversettelsen skal ha vært å gjøre muslimesnes hellige bok tilgjengelig for flere afghanere; bare ytterst få behersker arabisk. "Medskyldig" Mulla Qari Mushtaq, fikk samme dom, mens mannen som trykte denne utgaven av Koranen, fikk en fem års betinget fengselstraff.

Den internasjonale støtten til Kambakhsh, Zalmay og Mushtaq har vært betydelig, fra International PEN, fra andre yringsfrihetsgrupper og fra journalistorganisasjoner. Samtidig har representanter fra enkeltland og FN drevet et stille diplomati for å få løslatt de tre, spesielt Kambakhsh, som har fått mest oppmerksomhet i internasjonale medier.

Ut fra Bagram

En tredje fange, 22 år gamle Jawed Ahmad,

som satt i det amerikansk-drevete fengslet i Bagram utenfor Kabul, ble løslatt uten ytterligere forklaring den 22. september etter vel ett års fangeskap. Han arbeidet for kanadisk TV, og ble etter sigende arrestert fordi han hadde kontakt med Talibanledere og var i besittelse av en video med Talibanmateriale da han ble tatt. I intervjuer sier Jawad at han ble frarøvet søvn, slått og torturert med hette over hodet, kort sagt utsatt for mye av den samme behandlingen som vises i filmen "The Road to Guantanamo", en film han selv har sett etter løslatelsen. Ved en anledning førte mishandlingen til to ribbeinsbrudd. I et intervju med BBC sier han at han en annen gang måtte stå i snøen i flere timer, uten sokker og sko. Å krenke Koranen var rutine i Bagram, ifølge Jawad. Trolig er internasjonalt press årsaken til at han ble løslatt. Men saken hans viser også en annen side ved afghansk mediepraksis: Det er forbudt å ha kontakt med eller intervju Taliban.

Symbolsak

Kampen for å oppheve dommen over Sayed Pervez Kambakhsh er blitt en symbolsak for afghansk yringsfrihet. Om han blir frigitt kan det bli en kilde til inspirasjon til hardt prøvete forkjempere for yringsfriheten i landet.

I sommer samlet journalister og andre intellektuelle i Afghanistan underskrifter til støtte for ham og leverte listene til guvernørene i mer enn tjuve provinser. Presset – både nasjonalt og internasjonalt – retter seg i særlig grad mot president Karzai, som etter manges mening bør gripe inn og benåde de fengslede. Argumenter om at dette er å sette rettsstaten til side er blitt møtt med henvisning til hvordan de ansvarlige selv har krenket rettsstatens prinsipper. Karzais dilemma er imidlertid at han stiller til

Foto: Gunnar Filseth

gjenvalg som president i 2009, og trenger stemmer fra konservative elementer i det afghanske samfunnet for å vinne. På den annen side er det et åpent spørsmål hvor lenge donorlandene vil sitte rolig og se på at Afghanistan fortsetter å utvikle Talibanliknende praksiser, når deler av begrunnelsen for å være i landet bygger på motstand mot Taliban. □

Artikkel 34 i den afghanske grunnloven:

- 1) Ytringsfriheten er ukrenkelig.
- 2) Alle afghanere har rett til å uttrykke sine tanker gjennom tale, skrift eller illustrasjon eller på andre måter, i tråd med forordningene i denne Grunnloven.
- 3) Alle afghanere har rett til å trykke eller publisere saker uten først å underordne seg statlige myndigheter i samsvar med loven.
- 4) Direktiver knyttet til trykkerier, radio, TV, presse og andre medier vil bli regulert av loven.

Afghanistan:

Mindre opium – cannabis i dramatisk vekst

Har "opium-tsunamien" fra Afghanistan nådd klimaks? I år minker det med opium, men her er massive overskuddslagre å ta av. Afghanistan er nå også på en annen verdenstopp – for cannabis.

TEKST OG BILDER: GUNNAR FILSETH

Ikke siden Kina på 1800-tallet har noe land produsert mer opium enn Afghanistan. En veritabel "opium-tsunami", en

akutt trussel mot omverdenen, erklærte FNs narkotikabyrå etter alle tiders rekordavling i fjor – 8200 tonn. I år en liten nedgang til 7700 tonn. Et vendepunkt?

Likevel går samme massive flom av afghansk opium/heroin ut over verden. Veldige overskuddslagre ligger på vent. "Tsunamien" kan holde trykket oppe, uansett.

Også årets produksjon ligger langt over

Christina Gywna Oguz, leder for FNs narkotikabyrå UNODC: – Vi må intensivere jakten på disse lagrene.

de 4500 tonn som regnes for å være verdens "normale" årsforbruk.

– Vi regner med at svære mengder ligger lagret, nok til å fylle ethvert tomrom, sier Christina Gywna Oguz, den svenske lederen for FNs narkotikabyrå (UNODC) i Afghanistan.

Den kraftig oppadstigende kurven gjennom flere år kan være brutt. Men alt overskuddet som har hopet seg opp, bekymrer. Opium er svært lagringsdyktig, tar ikke skade av å bli liggende noen år.

Opium-mysteriet

– Vi må nå intensivere jakten på disse lagrene. Men dette er et slags mysterium, sier Oguz. – Vi vet ikke noe særlig om hvor de kan være, eller hvem som styrer med dem – afghansk mafia, internasjonal mafia, Taliban? De er neppe hos bøndene i særlig grad. Dette kan være en strategisk reserve som mafia og opprørere holder i bakhånd. For verden kan dette bli et problem i lange tider.

Afghanistan er blitt en slags global monopolist, konstaterer Oguz – i fjor kom hele 92 % av all opium i verden fra den afghanske fjellheimen. Normalt går det med 10 kilo opium til en kilo ren heroin, med slingringsmann begge veier. 8200 tonn opium skulle dermed gi 820 000 kilo av denne hardtslående rusgiften. Gjennomgående markedsføres afghansk heroin med en renhetsgrad i underkant av 50 %. Fjorårsavlingen skulle dermed tilsvare over 1600 tonn heroin av en styrkegrad som er vanlig i Vestens narkomiljøer. Et problem av dimensjoner!

Intet annet land har produsert narkotika i slike dødelige mengder siden den kinesiske opium-boomen i 19. århundre. Omverdenen må være forberedt på en tsunami av den mest dødelige rusgiften, lød advarselen som UNODC sendte ut da alle tiders rekordavling ble gjort kjent.

FN-byrået har som en av sine oppgaver å drive en nøye og kontinuerlig overvåkning, ved hjelp av spionsatellitter og et hundretall inspektører i felten. Opiumarealene har formelig svulmet fra år til år – inntil i år. I 2007 ble det dyrket opium på i alt 1,93 millioner

dekar (mål). I år tyder rapporteringen på en aldri så liten nedgang, til 1,92 mill. Til dels svært ugunstige vekstforhold vil likevel gjøre grøden betraktelig mindre.

Cannabis-boom

Men minker det med opium, er afghansk cannabis i dramatisk vekst. I fjor fikk cannabisplantene utfolde seg ganske fritt på 700 000 dekar – en økning på hele 40 % fra 2006, ifølge UNODC. I år varsler FN-byrået at cannabisarealet vil breie seg enda "betraktelig mer". Afghanistan er dermed nær eller på toppen av verdens cannabis-liga. Passeres Marokko på statistikken som klodens største "eksportør" – også av hasj/marihuana?

Opium-boomen i Afghanistan

Narkostat Afghanistan

- Afghanistan produserer mer opium enn noe land siden Kina på 1800-tallet.
- Produserte 7700 tonn opium i 2008, etter 8200 tonn i rekordåret 2007. Over 90 % av verdensproduksjonen.
- Det globale årsforbruket antas å være ca. 4500 tonn.
- 509 000 bondefamilier, med 3,5 millioner mennesker, dyrket opium 2007.
- Førstehåndsverdi betalt til opiumbøndene: Ca. 1000 mill. dollar
- Bruttofortjenesten til afghanske heroinprodusenter/smuglere/handlere: 3000 mill. dollar.
- Afghanistans legale brutto nasjonalprodukt (BNP). Ca. 7500 mill. dollar.
- Ti millioner misbrukere rundt om i verden antas å være avhengige av afghansk opium/heroin.
- På verdensmarkedet omsettes afghansk opium/heroin årlig for 60 000 mill. dollar.

Kilde: United Nations Organisation on Drugs and Crime, UNODC.

Valmueåkeren raseres.

Nettopp hasj var tingen i årets – og kanskje også tidenes – største beslag. Som ble gjort 10. juni i Kandahar-provinsen: Et kolossalt hasj-lager ble veiet inn til hele 236 tonn. I følge øverstkommanderende for ISAF-styrkene, general David McKiernan, kan dette være tidenes største beslag, målt etter vekt: Hasj-partiet veide det samme som 30 Londonbusser av typen dobbeldekker! Verdien ble vurdert til rundt 400 millioner dollar før hasjbålet ble tent og det hele gikk opp i røyk.

Cannabis-boomen kommer etter at myndighetene nå går hardere ut mot opiumdyrkerne, der de makter å utøve kontroll. De helgrønne cannabismarkene legges ikke merke til i samme grad som valmueåkrene, som lyser opp i landskapet i rødt, rosa, hvitt og lilla. Hasj og marijuhana har riktignok fått forbud-stempel på seg også i Afghanistan, uten at dette tas særlig på alvor. Afghanske cannabisgartnere ser ikke innendørs skjulesteder som noe aktuelt tema, foreløpig. Men FN-byrået er i ferd med å bli heftig bekymret over et nygammelt og nå raskt voksende narkopproblem.

President Hamid Karzais regjering har på sin side nok med poppy-krigen, som den kalles. For snart fire år siden ble det høytidelig proklamert en ny *jihad*, en "hellig krig" mot milliarder av opiumvalmuer. Under denne kampen blir opiumfelter ryddet eller rasert, dels med traktor og harv. I ulendt terreng trår fotfolket til. Valmuer i blomst eller med

saftige, høstmodne frøkolber halshugges av politisoldater med lange kjepper.

Blod på opiummarkene

Jihad-ordet blir nå mindre brukt, etter at denne form for "utryddelse" har møtt voksende kritikk. Krigserklæringen mot *poppy* – opiumvalmuen – ga også løfter om raus bistand til bønder som ville legge av. Mange er i så måte blitt skuffet – løftene har vist seg ikke å være mye verdt. Kabul skylder på svikt i internasjonal bistand. Etter brå nedgang i 2005, har opiumdyrkingen så tatt et enda brattere oppsving.

Zemeraj Bashiry fra innenriksdepartementet: – Dette året tegner til å bli det blodigste hittil

Langs frontene i opiumkrigen spisser det seg til. I år er det blitt mer blod på markene enn før. En foreløpig oversikt fra UNODC viser at det drepes mellom to og tre mennesker for hvert 1000 dekar opiumfelt som ryddes, kan Christina Oguz fortelle.

Zemeraj Bashiry er talsmann for innenriksdepartementet som har kommandoen over Afghanistans politikorps, deriblant spesialenheter som drar i felten for å slå ned på valmuene. Han har dystre tall, dette året tegner til å bli det blodigste på opiumfronten hittil: – Bare i løpet av de to siste månedene er 150 av våre politimenn blitt drept. Av disse har rundt 90 mann, eller 60 %, mistet livet under våre aksjoner for å rydde opiumteiger.

Poppy på flyttefot

Også før om årene har det vært barske tak – opiumbønder har i blant grepet til våpen mot regjeringens valmuedreper. I år har motstanderne nesten utelukkende vært Taliban-krigere. Dette er grunnen til at tapstallene for bare to måneder er nesten like høye som for hele fjoråret, poengterer Bashiry: – Opprørerne er nå mye mer aggressive. De beskytter opiumåkrene og tar seg betalt av bøndene for å gjøre det. Våre folk blir beskyttet med alt fra håndvåpen til bombekastere og rakettskyts.

Opptrappingen av opiumkampen faller sammen med en trend som er blitt stadig mer markant de siste par årene: Tyngdepun-

Opium er den fremste drivkraften for økonomisk vekst, sier sakkyndige. Afghanistan er et av verdens fattigste og minst utviklede land, men afghansk økonomi har likevel kommet seg godt opp fra et absolutt lavmål under Taliban-styret.

ket for opiumproduksjonen flyttes sørover. I nord er store poppyprovinser nå nærmest nullstilt. I år er 20 av landets 34 provinser blitt erklært opiumfrie, mot 13 og 6 de to foregående årene. Men i sør øker det bare på med valmuer. Opiumteigene blir flere og større. Fem av sørprovinserne – Helmand, Nimroz, Uruzgan, Kandahar, Farah – ventes i år å svare for ca. 80 % av opiumhøsten. Det er her slaget nå står. Over 60 av politifolkene er falt under rydding av opiumfelter i sør, der Taliban er på hugget som aldri før.

– Vi ser flere indikasjoner på en pragmatisk allianse mellom opprørerne og organisert kriminalitet. De har en felles interesse av å holde opiumdistriktene utenfor regjeringens kontroll. Her dreier det seg om svært store økonomiske interesser, for begge parter, sier Oguz.

Talibans pengemaskin

I dag er opium blitt Taliban's kanskje viktigste inntektskilde. Da ultra-fundamentalistene var ved maken, klarte de å sette en stopper for all opiumdyrking (år 2000), men har siden gjort riktig helomvending. Valmuene har da også slått tilbake med en drabelig rekyl, og FN-byrået ser i dag Taliban i rollen som pådriver. Opprørerne har noen steder lagt press på bøndene for å få dem til å dyrke mer. Poppy finansierer i dag mye av geriljaen, hevdes det.

Der Taliban har noenlunde kontroll, krever de inn den tradisjonelle jordbruks-

skatten, *usher*, en slags tiende som er ment å være til hjelp for de fattige. Dette gjøres også av lokale makthavere overalt i landet, uten forskjellsbehandling av opium og annen grøde. Videre skattlegges prosessen med raffinering til heroin og smuglervirksomheten, med anslagsvis 15-20 %. Det har vært antatt at Taliban's opiuminntekter beløper seg til ca. 100 millioner dollar årlig. Et av UNODCs forskerteam kom imidlertid nylig med en rapport som høyner anslaget til 200-400 millioner dollar på årsbasis.

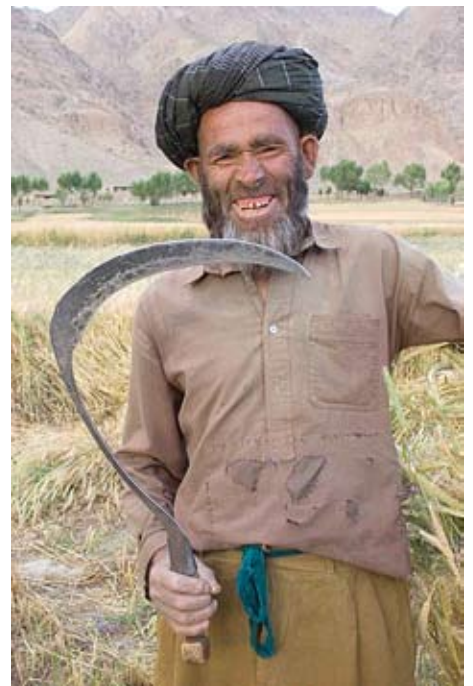
Narkopengene nører opp under geriljaen. De går til kjøp av våpen og til betaling for fattige bondegutter som lar seg verve til å slåss mot Kabul-hæren og NATO. Familiene til selvmordsbombere får kompensasjon i form av betydelige beløp.

Små og store penger

For ca. 15 % av landets bønder har opium-valmuen vært mirakuløs, med mange ganger så høyt utbytte per arealenhet enn noen annen grøde. Poppy er også mer tålsom og tørkesterk enn f. eks hvete. I et land der det være nesten uråd med transport og markedsføring av annen grøde, er opium svært grei å ha med å gjøre. Bonden kan få plass til hele avlingen i en sekk eller to. Om nødvendig kan den ligge på lager i årevis.

FN-byrået har gjort disse beregninger over pengestrømmene som følger poppy:

I fjor fikk 509 000 bondefamilier, med til sammen 3,5 millioner mennesker, utbetalt ca. 1000 millioner dollar for å ha dyrket frem alle tiders rekordavling. Videre oppover i verdikjeden stiger fortjenesten bratt. Et par tusen mellommenn/heroinfabrikanter/smuglere kunne innkassere rundt 3000 millioner dollar for sine tjenester. Men de virkelig store pengene havnet hos internasjonale narkohandlere. Afghansk opium skal være blitt omsatt for rundt 60 000 milliarder dollar på verdensmarkedet. Fortjenesten i forskjellige

Ikke alle dyrker opiumsvalmuer, men driver tradisjonelt jordbruk.

ledd beregnes omtrentlig til 30 000 millioner dollar.

Uten noen andel i transport- og foredlingsapparatet har opiumbøndene bare fått småpenger, relativt sett. Trekker man fra alle driftsutgiftene, blir det ikke veldig mye fortjeneste igjen, påpeker Christina Oguz. I år er dessuten prisen på råopium gått ned til under 100 dollar per kilo, jevnt over. Opiumbøndene tjener i snitt ca. 2000 dollar året, brutto, men med store variasjoner. Noen er blitt svært rike, mens andre lever på eksistensminimum. Bønder som får opiumteigene rasert, havner ofte i gjeldsklemme.

Hver gang en grense passeres, gjør prisen et hopp. Heroin kan kjøpes på gaten i Kabul for 5 dollar per gram, 7 dollar for beste kvalitet. I Vesten kan grammet koste et par hundre dollar – omtrent det samme som bonden får for to kilo opium.

Politisk/økonomisk drivkraft

Poppy er også politikk, og det politiske bildet er innfløkt. Gjennom de siste 30 år har opium vært noe av driveren i afghanske maktkamper, både politiske og krigerske. FN-

Pengevekslere

Opiumøkonomien gjennomsyrrer hele samfunnet. Korrupsjonen er et av dens kjennetegn, de ekstreme skjevhetene et annet.

Farfar og guttene i valmueåkeren.

byrået har rapportert om klare forbindelser mellom narkohandelen og krigsherreveldet. Krigsherrenes lokale maktapparater er for en stor del finansiert med narkopenger. Til gjengjeld verner de om den illegale virksomheten. I løpet av de siste to-tre årene har mange krigsherrer og kommandanter gått inn i det offisielle maktapparatet som guvernører og politisjefer på provins- og distriktsnivå. Men de driver åpenbart på som før, mange av dem.

Opium er også den fremste drivkraften for økonomisk vekst, sier de sakyndige. Afghanistan er et av verdens fattigste og minst utviklede land (nr. 174 av 178 land i FNs levekårsundersøkelse, 2007), men afghansk økonomi har likevel kommet seg godt opp fra et absolutt lavmål under Talibanstyret. Den illegale "opiumøkonomien" antas å være av en størrelsesorden som svarer til drøye 50 % av landets legale brutto nasjonalprodukt (BNP). For 2007 lyder UNODCs anslag på 53 %. Av totaløkonomien, både svart og hvit, utgjør narkotika en drøy tredjedel. Poppy veier atskillig tyngre i afghansk økonomi enn oljen i den norske, relativt sett.

Kabul er i et dilemma: Hva ville skje med den videre økonomiske fremdriften hvis opiumøkonomien rykkes opp med roten?

Når landets legale BNP i fjor kunne vise en vekst på godt over 10 %, skyldtes dette ikke minst drahjelpen fra poppy, selv om den forbudte varen holdes utenfor det offisielle regnestykket.

Opiumøkonomien gjennomsyrrer hele samfunnet, på sett og vis. Korrupsjonen er et av dens kjennetegn, de ekstreme skjevhetene et annet. Eksempelvis Kabuls råflotte villastrøk Wazir Akbar Khan med sine flunkende nye villapalasser, gate opp og gate ned – mens folk flest plages med en ytterst traurig boligstandard. – Vi kaller dem *poppy palaces*. Du kan være sikker på at disse rikingene her, de driver med opium alle mann, sier en arg Aktar Gul, hotellsjåfør og pensjonert politimajor. Han kjenner et utsagn om opiumfolk i shoppinghumør:

– Den som har esel, skaffer seg motorsykel. Den som har motorsykel, skaffer seg bil. Og den som ha én kone, skaffer seg en kone til...

Hva slags opiumkrig?

Et stadig diskusjonstema: Hvordan føre poppykrigen med de beste virkemidlene? Her er brytes svært ulike meninger, særlig om nytten eller unytten av å rasere opiumfelter. Opium-jihad har vært for hardhendt

og korrupsjonsbefengt, sier kritikerne. Det går mange historier, til dels tragikomiske, om bønder som bestikker valmuedreperne fra narkotikapolitiet. Den som har penger til bestillinger, slipper gjerne unna ødeleggelsesverket, heter det seg. Mens fattigbonden uten penger får avlingen rasert og kan bli gjeldsslave for livet.

UNODC har rollen som rådgiver og finansiell bidragsyter, ved siden av kontinuerlig oppdatering av utviklingen på området. Opiumkampen for øvrig er Kabul-regjeringens ansvar, som innenriks- og antinarkotikadepartementet har på deling.

NATOs rolle er i årevis blitt gjenstand for intern og ekstern debatt. Bør styrkene gripe mer direkte inn i poppykrigen? NATO støtter operasjonene prinsipielt, men forholder seg passiv ute i felten. Soldatene griper inn når de kommer over anlegg for heroinaffinering, men lar opiummarkene være i fred. Et indirekte bidrag har vært generell bedring av sikkerheten, slik at afghansk politi kan få arbeidsro. UNODC ønsker at NATO mer aktivt skal støtte opp om ryddeaksjonene. NATO har ellers understreket nødvendigheten av utviklingsprogrammer for å gjøre bønderne i stand til å livberge seg med alternative vekster, uten opium.

Afghansk Colombia-program?

Washington har slått til lyd for større fortgang i poppykrigen, og for å ta sterkere virkemidler i bruk. I årevis har amerikanerne presset på for massiv sprøyting av opiumfeltene med vekstgifter fra fly og helikoptere, slik det er blitt gjort mot coca-markene i Colombia. Tidligere i år ble imidlertid planen lagt på hyllen etter motbør fra europeiske og afghanske samarbeidspartnere, men USA har forbeholdt seg retten til å ta den frem på ny. Ulike syn har forøvrig gjort seg gjeldende internt på amerikansk hold. Det hvite hus og UD har ivret for sprøyteprogrammet, mens Kongressen, CIA og forsvarsdepartementet har vært avventende. De amerikanske militære mener, slik som NATO-kommandoen, at de har mer enn nok å gjøre i kampen mot Taliban. De vil ikke kunne makte å åpne en ny front mot poppy. Det ville hisse opp lokalbefolkningen og skaffe Taliban nye rekrutter. Politisk og militært ville det virke mot sin hensikt, lyder argumentasjonen fra dette hold.

Kabul har i år kjørt informasjons- og holdningskampanjer rettet mot opiumbøndene. Opium er imot islam og dermed synd og skam, poengteres det. Provinser som gjør gode fremskritt, premieres i år med en million dollar, samt lokale tiltak.

2008 et vendepunkt?

Det at rundt 20 provinser nå betegnes som opiumfrie, betyr ikke at problemene er løst. Rapporter tyder på stedvis amper stemning og vonde kår hos bønder som har fått harvet over opiumteigene sine. Hvis ikke gitte løfter om bistand følges opp, trues det åpent med opium på ny. Det er ikke så sikkert at provinser som er opiumfrie i år, fortsatt vil være det kommende år.

– Det er litt for tidlig å slå fast at 2008 vil bli stående som et vendepunkt. Vi må se om utviklingen fortsetter i også de neste par år, sier Christina Oguz.

Det har tidligere hendt at bøndene er gått tilbake til opium i samlet flokk. Et eksempel er året 2006, da dyrkingen skjøt fart igjen etter at mange hadde tatt en pause i 2005. Dette som en reaksjon på løfter som regjeringen hadde gitt, men ikke holdt. Vil Kabul kunne "levere" denne gang?

Matprisene er steget kraftig i Afghanistan i år, noe som har gitt kornprisen et løft. Dette har gjort det lettere for opiumbønder å bli kornbønder, men dette gjelder ikke for alle. Mange bønder/leilendinger har så lite jord at de ikke makter å livberge familien ved bare å dyrke hvete. De er nødt til å skaffe penger til kjøp av dyrere mat.

Pengene kan vanskelig skaffes uten å så valmuere igjen – risikoen til tross.

Avansert heroinproduksjon

Stadig mer av foredlingen til heroin skjer nå i Afghanistan, antagelig ca. 70 % av totalen, ifølge UNODC. Tidligere skjedde det meste av raffineringen i nabolandene. Raffineringsanleggene som popper opp i opiumdistriktene gjerne er små og ofte flyttbare – kan plasseres på et lasteplan eller traktortilhenger. FN-byrået har i år merket seg at stadig flere kvalifiserte kjemikere fra utlandet nå har hånd om raffineringen. De kan produsere heroin til høyere styrkegrad og høyere pris, også omtalt som "dødsheroin".

– Dette er en svært lønnsom business og de som driver den, kjøper nå den best mulige ekspertisen fra utlandet. Utlendingene blir som en slags konsulenter å regne, sier Oguz i FN-byrået.

For å holde virksomheten i gang, må mafiaen også årlig skaffe til veie godt over 10 000 tonn kjemikalier fra utlandet. Det er importforbud mot de spesielle kjemikaliesortene det dreier seg om. Svære kvanta passerer grensen like fullt.

"Feilslått poppykrig"

Dette er blant de ting som viser at intet effektivt gjøres mot korrupsjonen, og at poppykrigen er feilslått. Narkojegerne har begynt i den gale enden, hevder Barnet Rubin, en amerikansk professor som har fulgt narkobransjen gjennom to tiår. I år har han vakt oppsikt med en sterkt kritisk rapport.

Feil personer er blitt ofre. Kampanjen som er blitt ført, er gått ganske ensidig ut over bøndene. Ryddeaksjonene har i høy grad vært et tilfældighetenes spill, med store følger for den enkelte. Derimot er altfor lite blitt gjort for å ramme de øvre lag i verdikjeden, herunder narkotikabakmenn med forbindelser helt inn til regjeringen i Kabul.

Først og fremst må det nå skapes et grunnlag for at bøndene skal kunne livberge seg ved å dyrke andre vekster. Rubin viser til erfaringene fra Thailand. Der var et slikt fundament på plass allerede før man slo til med omfattende ryddekampanjer i 1990-årene. Noe slikt fundament finnes ikke i Afghanistan, påpeker Rubin.

Talsmannen for anti-narkotikaministeriet, Zalman Afzhal, virker provosert når rapporten bringes på bane. Han benekter kategorisk av overtramp finner sted:

– Jeg avviser den slags påstander, absolutt og på det mest bestemte. Vi vil slå ned på denne djevleblomsten (opium) med alle nødvendige midler. □

Hektet på egen dop

Økende misbruk gir AIDS-alarm

Av GUNNAR FILSETH

Holder Afghanistan på og bli hektet på egen, hjemmeavlet dop? Misbruk og avhengighet av narkotika øker også blant afghanere. Dertil kommer en illevarslende økning av HIV/AIDS – med direkte kobling til narkoproblemet. FN kom for tre år siden med en oversikt der det ble anslått at 920 000 afghanere var avhengige av ulike former narkotika. Av disse gikk 50 000 på heroin og 150 000 på opium. Over 500 000 var hasjbrukere.

En ny, oppdatert oversikt vil snart være klar. Nå blir tallene nok mye høyere, sier dr. Tariq Suleiman, som leder et behandlingssenter for rusmisbrukere i Kabul. Tallet på heroinavhengige i hovedstaden alene antas å være steget med 30 000 siden 2005.

Mange av disse kommer fra flyktningeleire i Iran og Pakistan der misbruk er omfattende.

Hakk i hæl følger en illevarslende stigning i registrerte tilfelle av HIV/AIDS, som betraktes som misbrukets følgesvenn: Ved utgangen av 2006 var her bare registret 69 HIV-infiserte, men ved siste årsskifte var tallet kommet opp i 460. Registreringen er ufullstendig, sier Verdens helseorganisasjon (WHO), som tror det kan dreie seg om 2000–2500 tilfelle, forsiktig anslått. Bruk av infiserte heroinsprøyter kan være den fremste årsaken til spredningen.

Bortsett fra noen begrensede områder i nordøst har Afghanistan ingen særlig tradisjon for misbruk av opium. Inntil landet for 30 år siden ble kastet ut i en kontinuerlig rekke av kriger, fantes her knapt en valmueåker, bortsett fra de nevnte områdene. FN har anslått den afghanske opiumavlingen i 1978 til 200 tonn. I fjor var den 8200 tonn.

Ifølge FN er 60 000 afghanske barn avhengige av narkotika. Ute på landet arbeider mange mindreårige som onnearbeidere under opiumhøsten. Barna røyker ikke opium, men får noe av giften inn gjennom huden eller puster den inn. I Kabul finnes omkring 60 000 barnearbeidere, ifølge en lokal barnevernorganisasjon. 37 000 av disse strever ute på gatene med mange gjøremål. Med store fysiske og mentale påkjenninger er de i en sårbar posisjon. Noen av dem forsøker seg også som dopselgere. □

Korrupt spill om narkomilliarder

Afghanske mafiabosser, myndigheter og Taliban i korrupt spill om narkomilliarder. Narkotikadomstol får bare småfisk i garnet – storfisken slipper unna.

TEKST OG BILDER: GUNNAR FILSETH

For to år siden sto den ferdig til bruk: En spesiell narkotikaseksjon ved hovedfengsel i Kabul. I mediene var det blest omkring begivenheten: Afghanske narkotikabosser kunne nå – forhåpentlig – bures inne i landets mest rømningssikre fengselsfløy.

– Ingen vil være i stand til å rømme herfra – ikke en gang med helikopter, erklærte den gang fengselsdirektøren, general Shah Abinpor. Kabul-pressen luftet sine spekulasjoner: Hvem ville bli de første til å innta de 50 cellene, hver med plass til to innsatte?

I dag har spesialseksjonen fullt belegg. Det er bare en hake ved det: Den huser ingen fra det som skulle være målgruppen. Her er drapsmenn og svindlere, javel, men hvor er de store aktørene i narkoindustrien?

– Nei, de store fiskene har vi ikke fått tak i, ikke ennå, lyder den enkle forklaringen. Den kommer fra Sareer Ahmed Barmak, informasjonssjef ved spesialdomstolen for narkotikasaker i Kabul, der forøvrig norske jurister virker som veiledere.

Men det arbeides med saken, sier Sareer, som så kan fortelle, tilsynelatende optimistisk: Bevismateriale mot noen "store fisker" gjøres nå klar. Dette tar tid, men snart skulle tiden være moden, forhåpentlig:

– Jeg håper vi i år – eller neste år – vil ta tak i noen ganske store fisker her ved domstolen.

Storfisk og småfisk

I så fall et gjennombrudd. For riktignok er en hel del småfisk havnet i garnet, samt en liten håndfull av kategorien mellomstore. Narkotikadomstolen har ellers hatt nok å

Informasjonssjef Sareer Ahmed Barmak: – Nei, de store fiskene har vi ikke fått tak i.

gjøre siden starten for tre år siden. Over 2400 saker er blitt behandlet, medregnet etterbehandling av saker fra provinsdomstoler. Over 1600 er dømt som narkokriminelle. Straffeutmålingen er ikke til å spøke med, heller ikke for småfisken. For de fleste vanker det mellom 10 og 16 års fengsel – under svært røffe soningsforhold, mildest talt.

Denne dagen skal Haji Mohammad (48) fra Kandahar få sin skjebne avgjort. Duknakket og gnaven, påsatt fotjern og håndjern, står han foran tre dommere. Mohammad har anket en dom på 10 års fengsel og en kraftig bot etter at han ble tatt på en buss med 27 kilo opium i bagasjen. Jeg får følge saken, dog ingen fotografering. Tolken holder meg informert: Forsvareren påstår frifinnelse, mener bevisene er blitt klusset med. Mohammad har også forklart at han ble banket opp av politiet og tilsto under press. Aktor vil ha straffen høynet til 12 år.

Denne saken er ganske lik mange andre, kommenterer overdommer Nazir Khan etterpå. De fleste som havner her i retten er kurerer som har tatt på seg transportoppdrag. Han og de to meddommerne var enige: Dommen på 10 år ble stadfestet.

– Vi har å dømme etter kvantum, slik

loven bestemmer. Å bli tatt mellom én og 5 kilo heroin eller 5–50 kilo opium gir mellom 10 og 16 års fengsel. Større kvanta betyr livsvarig.

Den nye cannabis-boomen gir seg utslag også her. Den største saken spesialdomstolen har hatt å gjøre med i år, gjaldt et beslag på 2000 kilo cannabis. Hovedmannen fikk 14 år og en medskyldige 10 års fengsel. Den mest prominente av årets domfelte er en major, Shafiullah. Majoreren fikk 10 års fengsel etter funn av 46 kilo opium og 306 kilo marihuana i et militærkjøretøy han var ansvarlig for. Fjorårets største prosess var mot eieren av et heroinlaboratorium i Helmandprovinsen. Han fikk 20 år, mens medhjelperne slapp med det halve.

Fokus på "småfisk"

Fokus er feil, og må flyttes, mener Harald Hjermand, sorenskriver i Sogn, som i et halvår har virket som veileder ved spesialdomstolen: – Stort sett er det sjåfører og andre som har fraktet stoff, som her blir dømt. Inntrykket er at dette ofte er lutfattige folk som dertil har stor forsørgelsesbyrde. I akutt økonomisk knipe kan de ta på seg en kurerjobb, å frakte stoff for en heller beskjeden betaling. De vet de setter fremtiden på spill, både for seg selv og familien

– Kurerene er bare jo bare småfisk i dette store spillet. Politiet går altfor sjelden etter bakmennene, de som styrer denne svære narko-businessen. Storfisken er sleip og slipper glatt unna. Vi prøver å få flyttet fokus – i dag er det slett ikke der det burde være. Når politiet får tatt en kurer og bagasjen hans, slår de seg gjerne til ro med det. Etterforskningen drives ikke videre.

Riktignok har arrestasjoner funnet sted, også av folk som antas å være høyt på strå innen narko-business. Det har bare ikke hjulpet stort. Ingen av de "store fiskene" har noensinne vært nødt til å stille i narkotikadomstolen. Før så kan skje, er det gjerne noen enda høyere på strå innen maktapparatet som løser floken for den mistenkte, nærmest lekende lett. Fenomenet kalles "telefonjustis".

– Ingen vil være i stand til å rømme herfra – ikke en gang med helikopter, erklærte fengselsdirektør Shah Abinpor. I dag har spesialseksjonen fullt belegg. Det er bare en hake ved det. Den huser ingen fra det som skulle være målgruppen: Afghanske narkotikabosser.

”Telefon-justis”

Christina Gynda Oguz, øverste leder for FNs narkotikabyrå (UNODC) i Afghanistan, legger ikke skjul på sin irritasjon over inngrep fra politiske maktmennesker, noen av dem med forbindelser helt inn i regjeringen. Det hender at de tar direkte kontakt med etterforskningsledere, og får viljen sin:

– Vi vet jo om korrupte folk, de som styrer denne trafikken og høster profitt. Dette er folk med både makt og mektige venner. Og mobiltelefon. Ved å bruke mobiltelefonen, ganske enkelt, kan de få den mistenkte personen satt fri. Ingen videre etterforskning, ingen rettssak, ingen straff. Det er dette jeg kaller telefon-justis. Som jo er rakte motsatsen til rettferdighet.

– Jeg kan ikke nevne noen navn, foreløpig. Indisier finnes, men konkrete bevis er ikke lagt på bordet, ikke ennå ...

– Det er problematisk når mektige personer kompromitterer rettsvesenet. Det er også problematisk når Afghanistan ikke hatt et virkelig funksjonsdyktig politi på flere tiår, tilføyer Oguz. Nå tas de første skritt for å få bedre skikk på politikorpset, men dette tar tid. Et aktuelt problem er kjøp og salg

av politiets tjenester, noe den organiserte kriminaliteten å dra nytte av. De store operatørene kjøper seg fri.

Guvernører og politisjefene i en rekke provinser/distrikter antas å være i kompaniskap med mafiaen. Et forskningsteam fra UNODCs har sett på saken og rapportert: Det er tette forbindelser mellom korrupte tjenestemenn og mafiabosser på forskjellige plan ute i provinser og distrikter. Stedvis er også lokale ledere for Taliban og andre opprørsgrupper aktører i et trekantspill. Blant øvrigheten dreier seg gjerne om guvernører og politimestere i provinser og distrikter.

Omfattende narko-mafia

Da justisminister Knut Storberget besøkte Afghanistan i fjor, fikk han denne oversikten over afghansk narko-mafia, slik den er kartlagt fra flere hold:

- 20-30 antas å være hovedmenn med betydelig politisk innflytelse
- 200-250 betegnes som større ”traffickers”
- 500-600 er lokale aktører som handler med narko på distriktsnivå.

– Vi har klaget gang på gang, helt opp til

den øverste ledelsen. Det er blitt lovet at det skal ryddes opp. Men løftene er ikke blitt fulgt av handling, enn så lenge, sier Oguz, som var koordinator for den svenske regjeringens narkotikapolitikk før hun overtok sjefjobben i Kabul.

– Politiet må ta tak i de store aktørene, ikke bare bønder og kurerer. Heroinlaboratorier og større smuglertransporter må være prioriterte mål.

Men også fra prominent hold i Kabul stikkes det åpenbart kjepper i hjulene for dem som prøver å hamle opp med narkobossene. I årevis er det blitt rettet et kritisk søkelys mot general og viseminister i innenriksdepartementet, Mohammed Daud. Som i fire år har vært øverste sjef for den erklærte ”hellige krigen” mot opium – og har omtrent like lenge vært omgitt av livlige rykter. Daud har gjort seg bemerket ved flere ganger å intervensere i pågående straffesaker, fikk justisministeren høre under fjorårets Kabul-besøk. Han forflytter kompetente og aktive folk fra jobbene deres, stanser rettssaker og stort sett sikrer at ingen som han har forbindelse med, vil bli arrestert for narkotikakriminalitet, hevdes det. Generalen har betegnet påstandene som ”bakvaskelse”.

Karzai i ildlinjen

Det ble brann i rosenes leir da ambassadør Thomas Schweich, inntil nylig øverste ansvarlige for narkospørsmål i amerikansk UD, i sommer gikk voldsomt til felts mot president Hamid Karzai. Presidenten ble anklaget for å undergrave opiumkampen i sør med sikte på gjenvalg neste år. Noen av presidentens politiske støttespillere tjener store penger på narkotrafikk, og presidenten unnlater hele tiden å gripe inn, hevdet han i en stort opplått artikkel i New York Times:

– En mengde etterretningsrapporter tyder på at høytstående afghanske tjenestemenn er tungt involvert i narkotrafikk. Hundrevis av politimestre, dommere og andre tjenestemenn har latt seg kjøpe av narkohandlere. Narkokorupsjonen går helt til topps i den afghanske regjeringen. Riksadvokat Abdul Jabbar Sabit, en pashtun som har begynt en selverklært ”jihad mot

Taliban-bastion og verdens største narkoreir

korupsjon", fortalte meg og andre amerikanske representater at han har en liste på over 20 høye og dypt korrupte afghanske tjenestemenn – noen av dem med bånd til narkotrafikken. Riksadvokaten fortalte meg at president Karzai – også pashtun – hadde gitt ham instruks om at ingen av disse folkene måtte rettsforfølges, av politiske grunner, skriver Schweich. Som eksponent for en hard linje i narkokampen har ambassadøren slått til lyd for sprøyting av opiumfeltene med vekstgifter fra luften – noe Karzai og europeiske NATO-allierte har gått imot.

Schweich klager videre over at Karzai i januar 2007 utnevnte en dømt heroinhandler, Izzatullah Wasifi, til å lede presidentens nye antikorrupsjonskommisjon. Det ble samtidig utnevnt en rekke politisjefer som Schweich stempler som korrupte. Han unnlater heller ikke å nevne at det i årevis har versert diplomatiske rapporter der det hevdes at presidentens halvbror, Ahmed Wali, som styrer halve Kandaharprovinsen, er involvert i narkotikahandel.

Med tanke på gjenvalg neste år er presidenten i ferd med å mobilisere sine støttespillere i sør, der han har sine slektsrøtter og politiske base. Dette er samme område der opiumdyrkingen nå er konsentrert. Mye tyder nå på at narkokampen er stilt i bero, hevder Schweich. For tre måneder siden trakk han seg fra toppjobben i protest mot manglende gjennomslag for et hardere kjøp i narkokampen.

Påstandene om at ledende tjenestemenn er involvert i narkotikatraffikk er usanne og provoserende, mener anti-narkotikadepartementets talsmann, Zalmay Afzhal:

– Hvis noen har beviser, så legg dem frem, og angjeldende tjenestemann vil bli arrestert på flekken ...

Stadig venter spesialseksjonen ved Pul-e Chakhri-fengslet på sin første "storfisk". □

Nær halvparten av verdens opium kommer fra en eneste provins – Helmand i landets sørvestlige hjørne. Provinsen er også Talibans sterkeste bastion og landets heteste krigssone.

TEKST OG BILDER: GUNNAR FILSETH

Hvis Helmand var egen nasjon, ville den overtrumfe alle andre narkoproduiserende land i verden. Selv Afghanistan ville da blitt stilt i skyggen, sammen med andre tungvektene som Colombia (kokain), Burma (opium) og Marokko (cannabis).

Her dyrkes opium på en drøy million dekar (mål), tilsvarende et område nesten så stort som halve Vestfold. Helmand svarte i fjor for 52 % av Afghanistans samlede produksjon av opium/heroin, ifølge FNs narkotikabyrå. Helmand-avlingen ble vurdert til 4350 tonn opium – nesten like mye som det forbrukes verden over i løpet av et år.

Økningen har vært formidabel – hele 162 % fra 2005 til 2006, og ytterligere 48 % til 2007. I fjor var opiumarealene i Helmand alene større enn det de var over hele landet for tre år siden.

Dette er skjedd samtidig med at Taliban har festet grepet om store deler av Helmand. Som "poppy-provins" nr. 1 er den blitt en pengemaskin for opprørerne og kan bli avgjørende for krigens videre gang, sier militært sakyndige. Taliban beskatter bøndene i "sine" områder med 10 % av jordbruksinntekten, og forsyner seg høyere oppe i verdikjeden med 15-20 % fra raffinering/smugling. Narkopengene omsettes til våpen og soldatlønn til fattig bondegutter som hyres inn for å kjempe mot britiske, amerikanske og danske NATO-soldater. I løpet av de siste 14 måneder er 10 danske soldater falt og 20 er blitt såret i Helmand.

Det store varpet

NATO gjorde et varp da distriktshovedstaden Musa Qala ble gjenerobret for åtte måneder

siden – etter at den lokale Taliban-kommandanten var blitt overtalt til å skifte side. I den støvete ørkenbyen ble det funnet tonnevis av heroin i omkring 50 mer eller mindre primitive laboratorier. Taliban hadde styrt byen i et år og levd høyt på narkoproduksjonen, slik NATO har uttrykt det.

I mars i år kom et nytt varp da NATO-tropper kom over et lager opium/heroin noen mil fra Musa Qala. Narkopartiet ville innbrakt 400 millioner dollar på det internasjonale markedet, ifølge NATOs vurdering.

NATO har sin fulle hyre med å holde Taliban i sjakk, og tar ikke direkte del i "opiumkrigen", hverken i Helmand eller andre steder. NATO har hittil skygget unna raseringen av opiumfeltene av frykt for at dette kunne føre til konflikt med lokalbefolkningen. I spesielle tilfelle kan de gi sikkerhetsstøtte til afghanske politisoldater som ødelegger opiumteiger. Men NATO vil ikke selv gjøre jobben med valmuedrepingen. □

Hvordan finansierer investorer krigen i Afghanistan?

Kampen mot narkotika kan ikke utelukkende føres i Afghanistan. Ansvaret er ikke deres å bære alene. Myndigheter verden over har flere midler til rådighet enn det som synes på overflaten. Narkotikaindustrien er en global næring som krever internasjonal samhandling og ansvarsbevissthet. Kontrollen med pengestrømmen som følger av narkotikahandelen er et eksempel på et middel som må tas ytterligere i bruk.

TEKST: GISLE KVANVIK

Taliban og opium

Når opiumsdyrkingen i Afghanistan skal diskuteres, minnes det ofte om at denne ble kraftig redusert under Taliban sitt regime, og økte kraftig da Taliban ble styrtet i 2001. Dette er et interessant poeng når en skal vurdere styresett, den sittende regjeringens narkotikapolitikk, og det internasjonale samfunnet sin innsats på dette feltet i Afghanistan. Samtidig er det viktig å huske at Taliban sin narkotikapolitikk viste seg ikke å være bærekraftig. Taliban introduserte ingen strafferettsreformer og gjorde aldri Afghanistan til en rettstat. Midlene Taliban brukte i bekjempelsen av opiumsdyrkingen kan ikke benyttes av verken afghanske myndigheter eller NATO. Taliban sitt standpunkt mot opium kan vanskelig betraktes som prinsipielt ettersom opiumsdyrkingen i dag er mest utbredt i de provinsene Taliban kontrollerer, og de får betydelige inntekter fra handelen. Taleban demonstrerer også sitt forretnings-talent ved og i økende grad å foredle opium til heroin.

Vestens ansvar

Denne diskusjonen mangler erkjennelsen av et felles ansvar i kampen mot den globale narkotikahandelen. Den kommersielle opiumshandelen startet som et statlig foretak og vestlige stater sitt ansvar ender ikke med narkotikakonvensjonene og forbudene som ble implementert på 50 og 60-tallet. Når vesten sitt ansvar påpekes har det vært

vanlig å peke på etterspørselen i vestlige samfunn som en driver for tilbudet. Dette er et viktig poeng og det utgjør en betydelig utfordring å redusere antall narkomane og dermed etterspørselen etter narkotika.

Fortjenesten

Det som derimot får mindre oppmerksomhet er inntektsfordelingen i narkotikahandelen. Dette kan man lese om i UNODC sin "World Drug Report 2005".¹ En må skille mellom inntektene til opiumsbøndene, "grossistene" (eksportører og importører), og selgerne. I 2005 estimerte UNODC at den globale salgsverdien til opiater fra Afghanistan var 65 milliarder dollar. Eksportverdien, det vil si inntektene til Afghanistan, samme år var 20 milliarder dollar. Av de 20 milliardene dollar hadde opiumsbøndene en gjennomsnittlig årsinntekt på 1800 dollar og det var 356 000 husstander som var involvert i dyrkingen. Afghanistan sitter kun igjen med 20 av de 65 milliardene dollar industrien genererer. Det er relevant å spørre hvor de resterende 45 milliardene dollar blir av. Den afghanske bonden tjener ikke stort i denne sammenhengen og gatelangere tilhører ikke lønnsadelen. Estimater fra 2005 tilsier at den globale narkotikahandelen, som inkluderer alle land og alle stoffer, var verd 320 milliarder dollar. Grossistleddet tjente cirka 100 milliarder dollar, mens mer enn 200 milliarder dollar ble opptjent i salgsleddet (ikke langerne). Før vi analyserer disse tallene er det relevant å se på strukturen i den moderne narkotikahandelen.

Internasjonale investorer

Det finnes ikke én struktur men flere som følge av diversifiseringen i narkotikahandelen. Et trekk i utviklingen den senere tiden er at enkeltforsendelser med for eksempel heroin kan ha flere investorer enn før. Dermed er den økonomiske risikoen fordelt på flere eiere. Gudfarenmodellen, hvor en gruppe kriminelle organiserer og eier hele forsendelsen, er ikke lenger enerådende. I dag er det "outsourcing" som gjelder. Kort fortalt kjøper man ekspertise og tjenester innen logistikk, salg, og finans av ulike grupper i ulike verdensdeler. Dette utgjør strategiske partnerskap ikke ulikt de en finner i legitim forretningsvirksomhet. Smuglerrutene reflekterer denne utviklingen ettersom de tradisjonelle rutene suppleres med nye ruter. Investorene i narkotikahandelen er en gruppe mennesker som ikke utelukkende består av folk med kriminelt rulleblad. Opprullingen av store narkotikasaker har avslørt investorer blant redaktører, taxisjåførere, religiøse ledere, advokater, og andre. Har man en pengesum man ønsker stor fortjeneste på, og aksepterer risiko, finnes det mellommenn og kvinner som kan hjelpe deg med å investere i lyssky virksomhet du ikke behøver å vite hva består i.

Den globale økonomien

Ikke overraskende genereres de største inntektene i de vestlige narkotikamarkedene. Inntektene fra narkotikahandelen går til privat forbruk og reinvesteringer. Inntektene i grossistleddet er de som entrer den globale pengestrømmen og finanssystemet raskest

og mest direkte ved bruk av skatteparadiser og reinvesteringer. Inntektene i salgsløpet går til privat forbruk, men investeres også i eiendom, kunst og annet hvor selger aksepterer kontantbetaling. I tillegg smugles det kontanter til land med vennlig innstilte bankvesen. Hvitevaskings tjenester er også tilgjengelig for den som er villig til å betale for det. Det bør være betenkelig for myndighetene at skitne penger utgjør en betydelig andel av global finans og vekst.

Internasjonal kamp

Når dette er sagt er det ikke slik at det ikke gjøres noe, men det må gjøres mer og bedre. Nyere og mer robuste nasjonale og internasjonale lovverk gjør det enklere å fryse og beslaglegge udokumenterte verdier myndighetene mistenker er opptjent på ulovlig vis. Dette har vi sett flere eksempler på i Norge de siste årene. Det man derimot har mindre oversikt over er den illegale pengestrømmen og hvem de mange investorene er. Illegale pengestrømmer er et komplisert felt som krever økt internasjonalt samarbeid. Arbeid i fora og institusjoner slik som Egmont gruppen, Financial Action Task Force, OECD, og EU gir resultater. FN konvensjonene mot henholdsvis organisert kriminalitet, narkotika, korrupsjon og terrorisme kan utbedres og legitimere og tilrettelegge for økt internasjonal samhandling. Ikke minst kan slike instrumenter forplikte stater til å øke innsatsen og samarbeidet med hverandre.

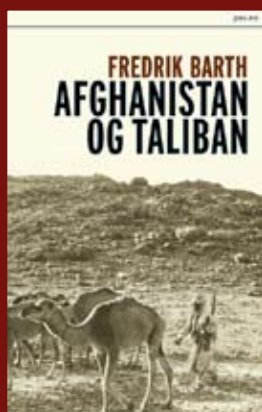
Krigen i Afghanistan

Prinsipielt er det viktig å minne om at det sitter investorer i Norge og den vestlige verden som finansierer krigen i Afghanistan. Vi kan legge skylden på junkier, bønder og korrupte myndigheter, men ser man etter en handlingsplan danner disse gruppene et svakt grunnlag for en effektiv strategi i kampen mot narkotika. Greier man å øke risikoen og begrense inntektene i narkotikahandelen er dette et effektivt supplement til bekjempelsen i Afghanistan. □

Gisle Kvanvig jobbet tre år for UNODC og jobber nå i Kirkens Nødhjelp. Synspunktene som kommer til uttrykk i artikkelen er hans egne.

1) United Nations Office on Drugs and Crime

«Det vil være ubetenksomt å diskutere Afghanistan fra nå av uten å ha lest denne boken først.»

– Bjørn Gabrielsen, *Dagens Næringsliv*

Sosialantropolog Fredrik Barth trekker opp de siste tiårenes politiske utvikling i Afghanistan i denne viktige boken.

Den afghanske befolkningens kultur og verdier, deres bilde av seg selv og Vesten blir analysert for å forstå hva slags samfunn dette er: hvem som fører krig, hvorfor de gjør det og hvordan de skaffer seg støtte i sivilbefolkningen.

1b. kr 238,-

pax

Generalinspektør for hæren på Litteraturhuset

AV TERJE SKAUFJORD (TEKST OG FOTO)

I samarbeid med redaktør Cathrine Sandnes i tidsskriftet Samtiden arrangerte Litteraturhuset lørdag 19. september et debattmøte hvor Robert Mood innledet og svarte på spørsmål og innlegg. Mood har markert seg som en mer uavhengig og interessant talsperson for forsvarsmakten enn det vi er vant til, og hans artikkel i Samtiden hadde allerede skapt betydelig oppmerksomhet,

Desto mer skuffende var det derfor når Mood startet møtet med å vise en "Soldatenes skrytevideo" fra Afghanistan av det mest forføreriske slaget, med smektende musikkfølge.

Robert Mood fortalte at hans jobb er å gi råd til politikerne om mandat for utføring av militære oppdrag. Etter å ha deltatt i flere internasjonale operasjoner mente Mood at man måtte kjenne til følgende fire grunnsteiner: – Vold avler vold (militæraksjon er siste utvei). – Problemer i en kultur kan ikke løses med oppskrifter fra en annen kultur. Den lokale kultur må alltid ligge til grunn. – Svake mandater og uklare engasjementsregler skaper dårlige løsninger. – Varig og bærekraftig fred skapes som et generasjonsprosjekt via kvinner og barn.

NATO skal leve

Mood gjentok det han har sagt ved tidligere anledninger, at han er en sterk tilhenger av åpenhet rundt vårt internasjonale engasjement. Likegyldighet i forhold til dette var mye verre enn debatt og mostand. Når Mood la fram de tre viktigste grunnene til å være i Afghanistan var de to første ikke uventet. – Å bygge opp Afghanistan og – Hindre terror. Det tredje argumentet kom noe mer uventet – Bidra til å sikre et levedyktig NATO.

– Norge er et så lite land at vi alene på egenhånd er irrelevante på alle måter, sa Mood. I NATO-sammenheng i Afghanistan har vi en viktig treningsarena. Også seinere kom han inn på hvor viktig NATO var, og at organisasjonen fikk viktige oppgaver som samlet medlemslandene. Ja, Afghanistan var

særdeles viktig fordi engasjementet holdt en splittet organisasjon samlet.

Uten vår tilstedeværelse hadde tilstanden i landet vært betydelig verre, hevdet Mood, men brukte ikke mye krefter på å dokumentere det. Det var få eksempler på at det gikk bedre i Afghanistan selv om Mood prøvde å mane fram en tålmodig optimisme. Som et positivt argument brukte han at i 2008 har for første gang Taliban drept flere sivile enn de internasjonale styrkene! Innlegg mot Mood om at det kanskje var å legge lista vel lavt, prellet av.

Sverdet og skjoldet

Som ventet kom spørsmålene fra salen til å dreie seg om felleskommando mellom ISAF-styrkene og den amerikanske operasjon Enduring Freedom, om PRT-enhetenes rolleblanding mellom bistands- og militærorganisasjon, om feilbombinger med det da helt ferske eksemplet fra Azizabad ved Shindand i provinsen Herat,

Selv om det skinner tydelig gjennom at Mood ikke er begeistret for den amerikanske måten å føre krig på, var han for et mye nærmere samarbeid med amerikanernes OED. Han skrøt av norske soldater som har en kultur for kulturforståelse. "Cowboymentalitet" fins ikke, og parolen er minst mulig tap av menneskeliv.

Rolf Vestvik fra Flyktningshjelpen var bekymret fro det store antallet hjelpear-

beidere som var blitt drept i år (28), og fryktet at dette tallet kunne øke, hvis ikke hjelpeorganisasjonene fikk operere nøytralt i konflikten, helt uten noen form for kontakt med militære styrker og PRTer.

Mood tok sjølkritikk på sitt smått berømte utsagn om militæret som "sverdet" og de sivile hjelpeorganisasjonene som "skjoldet". Den militære metafor ble misforstått og passet ikke. Men Mood var på ingen måte på defensiven når han snakket om PRTenes (de norske) fortrefelighet. Norge har 26 PRT-team i Afghanistan.

Mood syntes feilbombinger var ille, men hadde ikke noe svar på hva som kunne gjøres med dette dypt alvorlige problemet. Han kommenterte ikke FN-utsending Kai Eide, Hamid Karzai og det afghanske parlamentets krasse kritikk av bombingene i sin helhet.

Fredrik Barth

Sosialantropolog og Afghanistan-kjenner Fredrik Barth tok ordet helt mot slutten:

– Nå har vi hørt svært mye om oss, om ISAF, om Norge, om NATO. Men hva med den annen part? Afghanerne! Vi får ikke høre noe om dem. Det blir så fjernt.

Mood repliserte at Norge hadde sosialantropologer og ansatte som kunne lokale språk i sin organisasjon, som ble brukt aktivt, slik at norske styrker for eksempel fikk kunnskap om forholdene mellom krigsherrer og undersåtter. □

Landdirektør Zamarai vil fortsatt ha norske prosjekter i Badakshan

Zamarai Ahmedzai, leder for Afghanistankomiteen i Kabul, var på Norgesbesøk i oktober. I løpet av de særdeles travle 10 dagene med mye representasjon, møtte han også ANytt, som åpnet med det banale spørsmålet: *Hvordan er situasjonen i Afghanistan?*

INTERVJU: TERJE SKAUFJORD; FOTO ELISABETH EIDE

Dette utløser en samtale på to nivåer. Zamarai sier hva han mener om forholdene og han maler ikke nettopp noe rosenrødt bilde, men han vil ikke gjengis på det! Og med kjennskap til afghansk forsiktighet er det lett å skjønne. På besøk i Norge som de facto lønnet fra norsk UD, ønsker han ikke å «uttale seg om politikk». Men det kommer en nøktern versjon

– Det har vært en utvikling siden Karzai kom til makten, og Taliban ble jaget. Vi kan se det rent fysisk: hovedveier, broer, mange skolebygninger og sykehus. I Kabul ser man svært mange nye bygninger. Kommunikasjonssektoren er betydelig forbedret.

– Vi trenger fortsatt gjenoppbygging. Det er langt igjen før vi når det nivået vi hadde før krigen (1979 red.). Vi vil trenge mye hjelp til denne gjenoppbyggingen i lang tid. Vi er fornøyd med støtten fra den norske regjering, og håper på stor støtte også framover.

Zamarai forteller om den vanskelige økonomiske situasjonen i 2004. – Særlig de to siste årene har den økonomiske situasjonen bedret seg betydelig

– *Hva er det største problemet for folk flest nå?*

– Sikkerheten. Sikkerhetssituasjonen er ikke blitt bedre, snarere tvert i mot. Taliban eller andre regjeringsfiendtlige grupper kontrollerer i praksis svært mange av provinsene i sør, helt opp mot Kabul. Ghazni regnes som en av de aller vanskeligste provinsene å jobbe i. Det er amerikanske tropper i Ghazni by, Andar og Karabagh, men de har lite kontroll. Men Afghanistankomiteen har, takket være

over 20 års tilstedeværelse, et godt forhold til lokale shuraer og landsbyer. Noen av våre ansatte har blitt kidnappet, men de har blitt løslatt igjen.

Zamarai blir veldig engasjert når vi kommer inn på det omdiskuterte temaet om PRTer og blanding av sivil og militær bistand.

– Noen PRTer (provisoriske gjenoppbyggingsteam, soldater med eller uten uniform som i større eller mindre grad gjør sivile gjenoppbygningsjobber. Red) gjør sikkert en god jobb. Men vår erfaring viser at sivilt arbeid må være fullstendig atskilt fra militære operasjoner. Nå som situasjonen har blitt vanskeligere i landet, er det viktigere enn noen gang at disse skillelinjene er skarpe.

Miljøprogram i Ghazni

– *AiN har søkt den afghanske regjering om å få drive helsetilbudet i hele Ghazni?*

– Det er riktig. Vi jobber nå i sju distrikter, som dekker en befolkning på over 350 000. Vi har søkt om å få hele provinsen, alle 14 distriktene. Slik som forholdene er, er det en stor utfordring. Men vi tror vi kan klare det. Det har vi vist gjennom alle disse årene, før, under og etter Taliban. Nylig startet vi et miljøprogram i Ghazni som inneholder flere elementer: Vi lærer folk opp i miljøarbeid i samarbeid med regjeringen. Hovedsatsingen er å utvikle små planteskoler hos bøndene. 100 kvinner og 150 menn er med i prosjektet. Vi bidrar til å utvikle vanningsystemene, spesielt det klassiske kareez-systemet, som består av underjordiske vanningskanaler, et gammelt og velprøvd miljøvennlig system. Vi har bygget tre skoler i Ghazni i år, to av dem jenteskoler. Vi prioriterer fortsatt jenteskoler. Den urolige situasjonen med dårlig sikkerhet gjør at det er vanskelig å rekruttere kvinne-

lige ansatte til Ghazni, selv om vi har tilbudt høyere lønn enn vi gjør i andre områder.

– *Ghazni er komiteens absolutt eldste satsingsområde helt tilbake til 1986. Det startet med helseteam, vaksinasjon, støtte til skoler og reparasjon av kareezer. I Badakhshan har AiN jobbet helt siden 1992. Mange aktivister og Afghanistanvenner i Norge har spesielle følelser for den provinsen. Nå hører vi at Utenriksdepartementet ikke vil støtte prosjekter i Badakhshan lenger. Det har alltid vært motstand mot å arbeide der i UD (se leder i forrige ANytt. red), men det er først nå de vil kutte helt. Hva gjør dere for å fremme Badakhshans sak?*

– Vi søkte Verdensbanken om støtte til Helseprogram for Badakhshan i 2006. Det fikk vi ikke. Vi har også forsøkt å få andre donorer til å støtte oss, men regjeringen i Kabul har tilsynelatende litt av den samme innstillingen. Badakhshan er en svært fattig provins langt unna, har få sterke talspersoner, og få bryr seg. Det er veldig synd. Vi forsøker nå å overtale det norske utenriksdepartementet til å endre mening. AiN har

Afghanistan – hva får vi vite?

et veldig godt rykte i provinsen etter 16 års tistedeværelse. De har utrettet mye innenfor vei og brobygging (noen av de mest kompliserte strekningene på hovedveien fra Keshim til Faizabad, red.), irrigasjon, skoler, og ikke minst det vellykkede miljøprogrammet. Det er ikke mange andre organisasjoner som jobber der. Afghan Aid har fortsatt litt. Ellers er det Agha Khanfondet og amerikanske Merlin.

– *Jeg husker at opiumsdyrkingen i Badakhshan var en faktor som veide på den negative siden i sin tid!*

– Opiumsdyrkingen er kraftig redusert. Når du reiser gjennom provinsen nå, ser du ikke noe som helst fra veien. Produksjonen er redusert mer i denne provinsen enn i de andre. Mens sikkerhetssituasjonen blir verre de fleste steder, har den faktisk blitt bedre i Badakhshan det siste året. I 2007 var det to-tre angrep i Faizabad. I år ingen! Det er blitt lettere å reise og arbeide der. Det fins ingen amerikanere i Badakhshan.

– Kanskje henger den norske beslutningen sammen med at UD ønsker å lokalisere norsk bistand til områder hvor Norge har etablert seg. Vi har søkt om prosjektpenger til landsbyutvikling, miljøtiltak og et undervisningsprogram i Faryab. Foreløpig har vi ikke fått noe svar. Vi jobber gjerne der, men vi ønsker først og fremst å arbeide der hvor vi kjenner omgivelsene godt, de kjenner oss og derfor kan vi yte bistand av høy kvalitet. Vi har ikke gitt opp å overtale UD til å ombestemme seg, avslutter Zamarai.

Forlydender har gått om at kampen ganske riktig ikke er tapt! ANytt vilkomme tilbake til saken. □

Det var stinn brakke i Fritt Ords lokaler da organisasjonen arrangerte debattmøte om hva vi får vite om Afghanistan gjennom mediene.

TEKST OG BILDER: TERJE SKAUFIJORD

To afghanske journalister Haroon Najafizada fra BBC persiske sendinger og Massood Qiam journalist og programsjef i den private TV-kanalen Tolo TV har jobbet mye med Taliban, fundamentalisme, bistand, korrupsjon og utenlandske styrkers tilstedeværelse.

I panelet fra norsk side deltok utenriksreporter i TV2 Fredrik Græsvik og seniorforsker og forfatter Elisabeth Eide. Sistnevnte ledet møtet og åpnet med å peke på hvordan et mobiltelefonbilde fra den lille byen Azizabad i Heratprovinsen hadde tvunget USA til å foreta nye undersøkelser i forbindelse med den massakren av opp til 90 sivile, som de i første omgang fullstendig avviste.

Begge de to afghanske journalistene var i starten nådeløse i sin fordømmelse av feilbombingene og overgrepene fra amerikanske styrker og ISAF, og snakket om forbrytelser mot menneskeheten. Det var heller ikke noe apparat for å straffe utenlandske militære som begikk krigsforbrytelser. Haroon mente å se et nytt samarbeid mellom deler av regjeringen og Taliban, hvor de delte profitten fra opiumsvirksomheten. Regjeringen ble karakterisert som svak og korrupt. Et fungerende rettssystem mangler, og politi og dommere er korrupte.

Haroon Najafesada antydte at så mye som 80 % av taliban var utlendinger, mens afghanske taliban bare var de som sørget for lokale hjelpere som skaffet husly og mat. Når utenlandske styrker ble satt opp

Journalistene Massood Qiam fra Tolo TV (t.v.) og Haroon Najafesada fra BBC persisk service.

Seniorforsker og forfatter Elisabeth Eide og TV2s Fredrik Græsvisg.

mot muligheten av at taliban skulle komme tilbake, slo både Haroon og Massood Qiam fast at utenlandske styrker var nødvendig. Taliban's tilbakekomst ville være verre. Haroon kritiserte de USA-ledede koalisjonsstyrkene for ikke å ha forfulgt og slått ned Taliban-styrkene på pakistans side i 2002. Da hadde de vært kvitt dem.

Den stadig tilbakevendende debatten om den omdiskuterte hjelperollen til de militære PRTene (Provisional Reconstruction Teams), ble kort summert opp slik av Massoud Qiam: – Hvis Taliban får greie på at et prosjekt er bygd av PRTer, så ødelegger de det bare. Helt enkelt. Med andre ord, militæret må aldri ta byggeoppdrag. Det må overlates til sivile organisasjoner.

De to afghanske journalistene var enige om at det var en ny og mye tøffere generasjon med talibanledere som sto fram nå etterhvert som de gamle ble drept eller forsvant fra felten på annen måte. De nye var langt mer hensynsløse og ekstremistiske. Qaim fortalte hvordan Taliban styrte sin mediekontakt på en særdeles profesjonell og høyst moderne måte. De plukket ut noen

få kjente journalister som de "testet ut" for å se om de kunne stole på dem. De var veldig klare på hvordan nyhetene de gav fra seg skulle formidles og når. Hvis en journalist ikke fulgte opp Taliban's krav, kunne han få ubehageligheter. Det var eksempler på journalister som var blitt drept av Taliban, fordi de var misfornøyd med dekningen, eller mangel på sådanne. Samtidig var disse utvalgte journalistene under konstant overvåking og avlytting fra regjeringens side.

Oppgjør med norsk kigsdekning

Fredrik Græsvisg var oppsiktsvekkende ærlig og selvgranskende i sitt hovedinnlegg og seinere kommentarer. Det er sjelden å

– Hvis Taliban får greie på at et prosjekt er bygd av PRTer, så ødelegger de det bare. Helt enkelt. Med andre ord, militæret må aldri ta byggeoppdrag. Det må overlates til sivile organisasjoner.

oppleve en sentral nestor i mektige TV2 gå så langt i å fortelle om hvor umulig det er å finne fram til sannheten når du reiser med "okkupasjonsstyrkene" som han kalte det. Han var dypt bekymret over at vi faktisk ikke får vite hvor mange Norge drepte, i Bagh-dris-slaget, at vi ikke vet hvor mange ganger norske styrker har bedt om bombefly-støtte, at vi ikke har noen viten om prosjektene som er gjennomført av militæret. Alt dette har vært feil. Som journalister skulle vi ha dekket dette skikkelig. Vi har dekket alt norsk, men ikke krigen.

Haroon benyttet sluttreplikken til et angrep også på alle de krigsforbryterne som styrte provinsene og satt i parlamentet. Selv om Abdul Rasool Sayaf fikk aller mest pepper, sidestilte han Ahmed Shah Massoud og Gulbudin Hekmatyar som noen av de største krigsforbryterne.

Begge afghanerne knyttet pressefrihetens muligheter nokså tett opp til tilstedeværelsen av utenlandske styrker, og ønsket seg fortsatt norsk militær deltakelse i Afghanistan. □

Begge de to afghanske journalistene var i starten nådeløse i sin fordømmelse av feilbombingene og overgrepene fra amerikanske styrker og ISAF, og snakket om forbrytelser mot menneskeheten.

Åpent møte om kvinnehelse i Afghanistan

Flere jordmødre gir håp

Den 28. oktober arrangerte Afghanistankomiteen i Norge, FOKUS og Den Norske Jordmorforeningen et åpent møte om kvinnehelse i Afghanistan. Møtet ble arrangert i forbindelse med **Firooza Musthari** Norges besøk.

TEKST OG BILDER: SANDRA PETERSEN

Selv på en mørk og kald høstkveld kom 25 personer fra fagmiljøet og kvinneorganisasjoner til åpent møte. Trekkplasteret var en spinkel og vakker skikkelse, nestlederen Firooza Musthari i Afghansk Jordmorforening. Hun har kommet en lang vei for å opprette kontakt med norske jordmødre og for å mobilisere støtte for kvinner i Afghanistan.

– 30 års krig i Afghanistan har rammet kvinner og deres helsesituasjon hardt. Men siden Talibans fall kan vi se positive forbedringer, sier Firooza. Hun understreker at det afghanske samfunnet er mannsdominert, men peker også på at nye muligheter er åpnet for en del kvinner til å arbeide og å få tilgang til bedre helsehjelp og utdanning.

– Den største utfordringen på landsbygden, hvor majoriteten av kvinnene i Afghanistan lever, er tilgangen til god og nærliggende helsehjelp, sier hun.

Jordmorforeningen

Den afghanske jordmorforeningen ble etablert i 2005 og organiserer halvparten av de 2000 jordmødrene i landet fra 27 av 34 provinser. Den nyetablerte foreningen er interessert i å lære av andre jordmorforeninger om hvordan de er organisert og utveksle erfaringer. I tillegg ønsker de samarbeid som kan hjelpe dem å nå sine mål; bedre utdanning av lokalbefolkningen, og støtte som gjør arbeidssituasjonen lettere for jordmødrene og deres organisasjon.

Kinderegg

Jordmorutdanningen i Afghanistan kan

Firooza bestemte seg tidlig for å bli jordmor. Etter Talibans fall fikk hun og søsteren ta utdannelsen sammen. Nå arbeider hun i Kabul som lærer på jordmorskolen og frivillig som nestleder i Afghansk jordmorforening.

best sammenlignes med et kinderegg, sier jordmor Synne Holan. Dette er en utdanning som er akseptert av familiene, mennene og landsbyen.

Det er i tillegg betalt arbeid, flere jordmødre gir bedre helse til kvinner og barn generelt i Afghanistan og dette kommer hele familien til gode. – Da jeg evaluerte Afghanistankomiteen i Norge sitt jordmorprogram i fjor ble det klart at disse jentene hadde hele landsbyen bak seg. Det var en kollektiv beslutning at de fikk studere og bo hjemmefra og de hadde jobb og en landsby å komme tilbake til.

Rollemodell

Lederen for AiNs kvinnevalg Unni Rustad rundet av kvelden med å peke på at unge jordmødre som Firooza er rollemodeller, modige og kunnskapsrike kvinner som inspirerer og gir håp til alle de unge jentene og kvinnene som drømmer om en utdanning og muligheten til å tjene landet sitt. □

Sandra Petersen er daglig leder i Afghanistankomiteen i Norge

Nestlederen for den Afghanske jordmorforeningen ble godt mottatt av sine afghanske "søstre". (tv. Latifa Enayati, Firooza Musthari, Masouda Dustiyar Rasuli, Najieh Sahaq, og Huria Mosadiq)

Morgenstiernes forunderlige liv og reiser

I Kunardalen i østlige Afghanistan kjente landsbygdhøvdingene til Norge. Et land langt mot nord der den merkelige professoren som snakket *pashayi* og andre lokale dialekter kom fra. Han hadde gjort stort inntrykk, den gamle mannen som hadde stor interesse for lokalkultur og språk. I 1977 utførte jeg en sosioøkonomisk undersøkelse for Norconsult i Hindu-Kush fjellene og reiste i noen av Afghanistans mest utilgjengelige og ugjestmilde distrikter.

Av MICHAEL FERGUS, OSLO

Det var der jeg først gang traff Professor Georg Valentin von Munthe af Morgenstierne. Tretti år senere er det kommet ut en 700 siders biografi på norsk om den merkelige professoren fra nord. Den er skrevet av Nils Johan Ringdal, og gir et meget omfattende bilde, ikke bare av Morgenstiernes forunderlige liv og reiser, men også av det besteborgerlige og akademiske samfunn i Oslo i begynnelsen av det 20. århundre.

Morgenstierne var født med sølvskje i munnen. Hans far var rektor ved Universitetet, hans onkel var statsminister og han bror var ambassadør til USA. Morgenstierne manglet ikke kontakter, og det skadet ikke hans akademisk karriere at han giftet seg med datteren til Sten Konow, professor i Sanskrit ved Universitetet (og god venn av Henrik Ibsen).

Da jeg kom hjem til Norge den gang, sporet jeg opp Morgenstierne på Røa hvor han bodde rett før han døde i 1978. Vi drakk te og han var i sprudlende humør og meget glad for å treffe en han kunne kryssekssaminere om sitt livs store interesse: språk og samfunn i Hindu Kush- fjellene.

Nils Johan Ringdal, som døde plutselig 11. september i år i Indonesia hvor han bodde i mange år, var en kontroversiell og ukonvensjonell historiker og forfatter. Han ga ut minst 16 bøker om forskjellige norske emner, fra internasjonal homeskultur dtil den kontroversielle *Nationaltheatrets historie 1899-1999*. Boken om Morgenstierne er kanskje Ringdals store litterære testament. Morgenstiernes interesse for fremmede

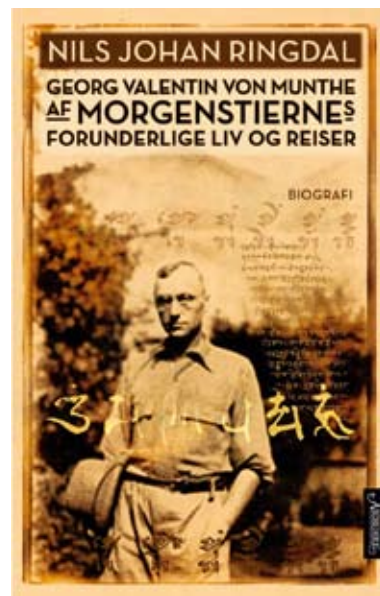
kulturer og folk setter ham i samme kategori som Fridtjof Nansen, Thor Heyerdahl og Helge Ingstad. Det er kanskje litt rart at en så fargerik skribent som Ringdal skulle velge å profilere Morgenstierne som var selve inkarnasjonen av beste vestkant i Oslo. Dette tyder på at Ringdal var en virkelig fagmann.

Morgenstierne tok doktorgrad i Berlin i sammenlignende språkvitenskap og var professor i sanskrit og indiske språk i 32 år i Gøteborg og Oslo. Hans store interesse var kildene til indo-europeiske og indo-iranske språk som alle våre europeiske språk er basert på. Dette nødvendiggjorde mange feltreiser til Afghanistan og nåværende nord-vest Pakistan mellom 1923 og 1964, og disse områdene var neppe roligere eller mindre farlige da enn de er i dag. Men Morgenstierne var ikke kun en tørr språkforsker. Han var levende interessert i afghansk kultur og han brukte både filmkamera og lydbåndopptaker.

Lydbåndopptak

Det viser seg nå at Morgenstierne klarte å fange opp på film og lydbånd de siste rester av Afghanistans førislamske kultur ved sitt besøk til Chitral i Pakistan i 1929. Han fant Kafir (vantro) folk som hadde flyktet fra den tvungne islamiseringen av øst-Afghanistan i 1896 og tatt meg seg sitt språk og sin kultur. Nasjonalbiblioteket i Norge har samlet Morgenstiernes filmer, bilder og opptak på et eget Morgenstierne arkiv, som man finner på <http://www.nb.no/baser/morgenstierne/>.

Ringdals bok er meget grundig. Den kartlegger i stor detalj Morgenstiernes meget borgerlige oppvekst i Eilert Sundts gate og hans studietid ved Universitetet, og hans

Nils Johan Ringdal
Georg Valentin von Munthe af Morgenstiernes Forunderlige Liv og Reiser
Aschehoug, 2008

mange år som professor. Den beskriver hans mange reiser til Afghanistan og India.

Det som gjør boken spesielt interessant er Ringdals oversikt over kilder, publikasjoner og språkregister. Ringdal har funnet ut at Morgenstierne hadde vært bort i over 300 språk, og hadde flere hundre publikasjoner. Boken er en virkelig murstein som dokumenterer nesten alt som man kunne ønske å vite om en av Norges største vitenskapsmenn noen gang. Og dette er meget viktig 30 år etter Morgenstiernes død. Men Ringdal kunne kanskje ha vært flinkere til å oppsummere Morgenstiernes betydning for vitenskapen. Ringdals bok er heller en beretning (fascinerende nok i seg selv) om, enn en vurdering av Morgenstiernes bidrag.

Men med sin siste bok har Nils Johan Ringdal gjort norske lesere en stor tjeneste ved å gjøre dem oppmerksomme på en av landets største vitenskapsmenn og reisende.

Gode ønsker God Jul Nyttårsonsker God Jul

En helt spesiell hilsen-

Kjøp årets jule- og nyttårskort hos oss og støtt vårt arbeid i Afghanistan.

Billedkunstner Ina Otzko har laget årets jule- og nyttårshilsen. Med sitt engasjement for kvinner har hun latt oss bruke sine bilder og tatt utgangspunkt i frøet, knoppen og blomsten.

Gjennom arbeidet vårt bidrar vi til at kvinner i sårbare omstendigheter får støtte og hjelp til å klare seg selv. Med dette kortet kan du sende en hilsen som kan være med på å gjøre en forskjell for svært mange. Takk for at du støtter vårt arbeid!

God Jul

Nyttårsonsker

Gode ønsker

God Jul

Nyttårsonsker

Gode ønsker

God Jul

Nyttårsonsker

God Jul

Nyttårsonsker

Gode ønsker

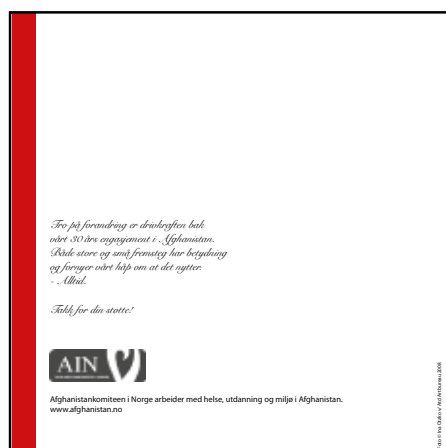
God Jul

Nyttårsonsker

Gode ønsker

God Jul

Nyttårsonsker

Bestill kort på: info@afghanistan.no eller ring: 22 98 93 15

Pris: 5 kort 100 kroner + porto / Kortene måler 16 x 16 cm.

Merk bestillingen med God jul, Juleønsker eller Nyttårsønsker etter hvilket motiv du vil ha. Baksideteksten er lik på alle kortene.

Afghanistankomiteen i Norge arbeider med miljø, utdanning og helse.
www.afghanistan.no